

JOAN VENTOSA I ROIG
ALBERT PÉREZ I BARÓ

EL MOVIMENT
COOPERATIU
A CATALUNYA

RAIXA

BIBLIOTECA RAIXA

Últims volums publicats

36. ALEXANDRE CIRICI:
La pintura catalana, I.
37. ALEXANDRE CIRICI:
La pintura catalana, II.
38. BALTASAR PORCEL:
Els condemnats.
39. JORDI SANSANEDAS:
Plou i fa sol.
- 40, 41 i 42. F. DE B. MOLL:
Els llinatges catalans.
- CAP D'ANY 1960.
43. SAMUEL BECKETT:
Tot esperant Godot.
44. MANUEL DE PEDROLO:
L'inspector arriba tard.
45. DELFÍ ABELLA:
Tòtems actuals i altres assaigs.
46. JOSEP A. BAIXERAS:
Calipso.
47. M.ª AURÈLIA CAPMANY:
Tu i l'hipòcrita.
48. JOAN FUSTER:
Judicis finals.
49. LLORENÇ VILLALONGA:
L'àngel rebel.
50. J. VENTOSA i ALBERT PÉREZ:
El moviment cooperatiu a Catalunya.

EL MOVIMENT COOPERATIU
A CATALUNYA

JOAN VENTOSA I ROIG
ALBERT PÉREZ I BARÓ

EL MOVIMENT
COOPERATIU
A CATALUNYA

Palma de Mallorca
EDITORIAL MOLL

N.º de Registre 6166,— 60 Dipòsit legal, P. M. 95,— 1961

GRÀFIQUES MIRAMAR—Dragona, 6—Palma de Mallorca

PRIMERA PART

ANTECEDENTS

Malgrat la brevetat que les circumstàncies imposen, no és possible prescindir d'unes curtes consideracions de caràcter general sobre la significació, origen i extensió del Moviment Cooperatiu.

La Cooperació —com els altres fets de caràcter econòmic— no és conseqüència de teories o invenció de savis i filòsofs, sinó que neix de manera espontània, com una reacció natural a les realitats econòmiques del moment, i com a defensa contra injustícies socials, origen del malestar. L'il·lustre mestre Charles Gide, en una de les seves brillants imatges, va dir: «Cal veure en la Cooperació el producte d'una evolució espontània, com una mena d'empenta que es produeix el dia i el moment senyalat per la naturalesa, semblant a la que fa fluir la llet en el pit matern quan la mam arranca al nadó el primer plor».

És després de la seva aparició, i en multiplicar-se els fets i les seves reaccions, quan els savis i els economistes, els polítics i els filàntrops, sistematitzant aquets fets, fonamenten teories i dedueixen normes per tal d'afavorir les manifestacions que es creuen útils al desenvolupament i progrés de la vida social i a la satisfacció de les necessitats humanes.

El Moviment Cooperatiu se'ns presenta sota un doble aspecte: primerament com a coordinació de l'esforç necessari per tal d'obtenir un resultat econòmic, impossible d'assolir aïlladament per cada un dels individus associats; i, en segon lloc, com a organisme de defensa dels individus econòmicament febles, per fer front als abusos o tirania d'altres individus o col·lectivitats, econòmicament forts. En el seu primer aspecte, és sinònim d'associació, i per tant anterior a l'home, i de tothom són coneguts els admirables exemples d'associació que ens presenten els animals, i sobretot els insectes: abelles, formigues, termites, etc.

Com a organització econòmica de defensa dels dèbils contra els abusos dels forts, neix en temps relativament moderns. Perquè pugui aparèixer i desenrotllar-se, cal que existeixi, de fet, el dret d'associació.

En el seu aspecte, tots els pobles ens n'ofereixen exemples des de la més llunyana antiguitat. El professor Hans Müller ha trobat vestigis de cooperació agrícola a l'imperi babilònic, quatre mil anys abans de Jesucrist, igual que a Egipte, Grècia i Roma. A Catalunya ningú no és capaç de determinar quan es començaren a formar les primeres associacions temporals de pagesos per a construir i conservar els canals de rec i les rescloses que hi portaven l'aigua, anteriors alguns a l'arribada dels alarbs, i que aquests estengueren i perfeccionaren, com ho recorden les paraules *safareig*, *aljub*, *stinia* i altres, relacionades amb l'art de regar la terra. Aquestes cooperatives rudimentàries anaven generalment lligades a les mutualitats o *germandats* dels camperols, que, entre altres finalitats, complien la de treballar les terres dels malalts i dels invàlids. L'explotació de les terres i pastures comunals va donar també origen a les pràctiques francament cooperatives, algunes de les quals sobreviuen encara, com la de reunir els escassos caps de bestiar dels diferents veïns dels poblets de muntanya, perquè un pastor, contractat col·lectivament, els porti a pasturar a les terres en comú. És dintre

l'agricultura i ramaderia on es trobarien segurament els antecedents més llunyans de la cooperació tal com avui es practica.

¿Pot negar-se un cert caràcter cooperatiu a les associacions de la gent del mar, que a casa nostra i en altres pobles marítims, es formaven entre els propietaris de les embarcacions i les tripulacions, especialment les de pesca? Els primers, que en la nostra marina mercant del segle passat eren sovint els que manaven les naus pròpies i dirigien les operacions comercials, posaven el capital, representat per l'embarcació, els ormeigs i queviures; la tripulació hi posava el treball, rebent, a més dels aliments, una part dels beneficis obtinguts. Aquesta forma d'associació encaixa millor entre les de *Participació de Beneficis*, la *Industrial Partnerships* dels anglesos; però es donava sovint el cas que els tripulants contribuïssin també amb els seus estalvis al finançament de l'empresa, pertocant-los la part corresponent als guanys; val a dir que aportaven capital i treball, tal com es fa avui en les cooperatives industrials o obreres de producció.

Una de les servituds més corrents en l'època feudal, era l'obligació per als pagesos d'utilitzar els cups, els trulls i molins del *senyor*,

per a fer el seu vi, oli o farina, pagant per aquest servei una quantitat del producte elaborat. En emancipar-se del jou feudal, convertint-se les poblacions rurals en *Universitats* o municipis lliures, per concessió reial o per compra dels dets al senyor feudal, aquests cellers, trulls i molins senyorials passaven al domini dels camperols, convertint-se en propietat col·lectiva per al servei dels veïns. El Consell nomenat per aquests, era el que administrava els béns col·lectius, com administrava les terres comunals i totes les manifestacions de l'activitat col·lectiva.

Alguns consideren aquestes formes primitives de cooperatisme com institucions municipals, però cal recordar que és una tasca difícil de fixar on acabava l'organització gremial, és a dir professional, i on començava l'organització pròpiament municipal, per presentar-se sovint confoses i barrejades. I si això passava en les ciutats, on existien gremis forts i diferenciats, pot ben dir-se que la confusió era total en les poblacions rurals, on l'agricultura i la ramaderia era ocupació general de tots els veïns, incloent-hi els que exercien aïlladament un ofici o professió, com la de fuster, manyà o metge. No n'hi ha prou amb

el caràcter obligatori de certes associacions gremials o municipals per a llevar-los el caràcter cooperatiu. L'adhesió voluntària i lliure, que és una de les condicions bàsiques de la cooperació moderna, no pot aplicar-se sempre per a diferenciar institucions medievals.

A Catalunya, doncs, com per tot el món civilitzat, s'arriba als inicis de l'Edat Contemporània amb associacions, de caràcter temporal o permanent, que són el germen de la cooperació actual; però dels dos aspectes fonamentals que hem esmentat en començar, més que el de «coordinació d'esforços per obtenir un resultat econòmic impossible d'assolir aïlladament per cada un dels individus associats» —que fins aleshores havia predominat de manera quasi exclusiva—, tot i persistir com a tret essencial de la cooperativa, aquesta prendrà més endavant, i cada vegada més intensament, el caràcter d'associació de defensa d'individus econòmicament febles, contra els abusos i l'explotació d'altres individus o col·lectivitats econòmicament poderosos. És la reacció natural provocada per la misèria espantosa, primer efecte immediat de la Revolució Industrial, que en aplicar la màquina de vapor a la indústria —especialment la tèxtil—, arruïnà tants milers de tre-

balladors fins aleshores independents, convertint-los en assalariats, que, impulsats per la necessitat, es feien entre ells una competència ferotge, envilint el preu dels jornals fins a límits inconcebibles i acceptant condicions de treball inhumanes, per la temença de veure's desplaçats pels camperols que, a conseqüència d'una mala collita o per qualsevol altra circumstància, abandonaven la terra, cercant en la ciutat una millora que sols excepcionalment podien trobar.

Així com l'organisme humà, en aparèixer una nova malaltia, crea les *defenses* o *antitoxines* contra l'acció destructora o pertorbadora del microbi abans desconegut, el cos social, quan es presenta un fenomen morbós que amenaça destruir o paraitzar la vida col·lectiva, crea (a vegades a costa de violentes reaccions) les institucions destinades a neutralitzar o endegar les activitats perilloses i desviades. Per això, la cooperació comença a prendre peu en els sectors socials més atacats de descomposició, per la creixença anormal del capitalisme: en la indústria i comerç primerament, en l'agricultura i pesca després, més tard en la prestació de serveis —llum, aigua, telèfons, serveis sanitaris, etc.—, i a hores d'ara, envaint

l'administració estatal, fent front amb èxit a un capitalisme totalitari més perillós que el privat.

II

ELS PRECURSORS DE LA COOPERACIÓ MODERNA

Catalunya, part integrant del món civilitzat, segueix l'evolució econòmica empresa pels efectes de la Revolució Industrial, la liquidació del feudalisme, la Revolució Francesa i els corrents del liberalisme econòmic. Cal, doncs, tenir en compte les reaccions socials esdevingudes en tota l'Europa, conseqüència d'una estructura social que, per deixar a les mans del naixent capitalisme el monopoli dels nous descobriments, com la màquina de vapor, crea per contracop una nova classe social, la *proletària*, la més nombrosa i que, amb tot i ésser l'element bàsic de la gran indústria en formació, veia com els seus elements eren considerats senzills instruments de treball, màquines primàries destinades a moure les altres màquines, però de menys valor que aquestes darreres, i

que no calia comprar, conservar ni reparar, perquè el patró en trobava més de les que necessitava. Els llogava pagant-los el jornal estrictament indispensable per a no morir-se de fam, i un cop esgotades les seves forces i anihilada per sempre més la seva salut, els llençava al carrer substituint-los per uns altres. Els esclaus de totes les èpoques, comparats amb els obrers industrials de les darreries del segle XVIII i primera meitat del XIX, eren personatges privilegiats, encara que alguna vegada sentissin sobre l'esquena el fuet del capatàs. Si més no, l'egoisme de l'amo els assegurava una alimentació tan nutritiva com la del cavall o bou de treball.

Tal com hem dit abans, no pot fer-se arrancar l'origen de la Cooperació, de la Revolució Industrial; però és indiscutible que aquesta, en donar naixença a una nombrosa classe proletària sense altra fortuna que els seus braços i sense més alternativa que la d'acceptar les condicions més inhumanes o morir-se de fam, va afavorir l'eclosió i expansió del cooperatisme com a doctrina econòmica i com a programa d'emancipació social. Les condicions de vida miserables de les masses obreres industrials, pitjors que les de qualsevol altre

estament, varen ser la causa que els centres fabrils, tant a França i Anglaterra com a Catalunya, fossin el bressol del Moviment Cooperatiu modern.

Sota el règim feudal, el camperol vivia en condicions de servitud intolerable. El costum, convertit en llei, li imposava una sèrie de *mals usos* insuportables, tant en l'aspecte econòmic com en el moral. En el primer concepte empitjora encara quan en afermar-se el poder absolut dels reis, al començament de l'Edat Moderna, els nobles es convertiren en cortesans, abandonant l'administració de les seves rendes i *dreus* feudals a mans de majordoms, que, a més de satisfer la seva cobdícia, havien d'expremer el pagès per tal de proporcionar al *senyor* els cabals necessaris per al sosteniment d'una vida de luxosa ostentació. La misèria dels camperols produí a tota Europa revoltes sagnants i veritables guerres civils de caràcter social, com la dels *remences* a Catalunya, aconseguint gairebé sempre en aquestes lluites millorar temporalment la seva situació. Enmig de la misèria crònica, el pagès conservava una relativa llibertat de treball, disposava d'una part dels fruits de la terra, del bestiar i aviram que criava, i aquestes engrunes de llibertat li

feien més suportable la seva indigència, ja que als homes i als pobles, el sentiment de la pròpia dignitat els fa moure i actuar amb major intensitat que les causes estrictament econòmiques. A més, el seu treball i la naturalesa li proporcionaven els aliments més indispensables per a subsistir.

La situació de l'obrer industrial era totalment diferent. Desvinculat de la terra, tant si es tractava dels vells teixidors a mà com de camperols arribats de nou a les viles i ciutats, no tenia altre mitjà de subsistència que el miserable jornal que volien donar-li després de 17 hores de treball, i aquest jornal era tan esquifit, que fins comptaven amb el treball de la muller i dels fills, de set i vuit anys, i amb prou feines els donava per a mal menjar. En acabar-se la feina, la fam, amb tots els seus horrors, l'esperava tal com si es trobés al mig d'un desert.

La vida econòmica de tots els pobles es trobava aleshores limitada per infinitat de traves, d'origen gremial les unes, vestigis del feudalisme les altres, i creades amb finalitats fiscals les restants. Contra l'injust i complicat sistema tributari i la manca de llibertat econòmica dels productors, varen aixecar-se primer els *fisiòcra-*

tes, creadors de l'economia política durant el segle XVIII. Els seus successors, els economistes liberals del segle XIX, eren també contraris a la intervenció estatal en les relacions econòmiques entre els individus i entre els pobles. Uns i altres proclamaven l'existència de lleis econòmiques naturals, tan ineludibles i fatals com les lleis que regien el món físic, i l'Estat, en tractar de modificar-les i esmenar-les, segons ells, no feia altra cosa que entrebancar el progrés i augmentar la misèria.

Aquestes teories, sobretot després de la Revolució Francesa, guanyaren l'adhesió de les classes dirigents i de molts governants. Si bé és innegable que varen permetre l'expansió del capitalisme naixent i l'augment de la riquesa general, deixaven sense defensa els obrers, víctimes de l'explotació més despietada. Segons molts dels primers teòrics de la doctrina liberal, amb la competència que es feien els patrons disputant-se la mà d'obra necessària, n'hi hauria prou per a assegurar als treballadors un jornal decent, i possiblement hauria passat així si aquesta competència hagués existit, però en la pràctica, els patrons es guardaven prou d'entaular-la, pujant els jornals. El seu nombre molt reduït, comparat amb l'enorme massa

d'obriers, els permetia posar-se d'acord fàcilment sense necessitat de manifestacions externes; en canvi, l'obrer, prohibida i perseguida com un delicta la seva associació, estava completament desemparat. La llibertat de contractar que al·legaven els economistes, no existia per al qui vivia sota la constant amenaça d'esser acomiadat, sense reclamació possible, a la més insignificant senyal de rebel·lia, i sabent que sempre es trobaria un desesperat, empès per la gana, per a ocupar el seu lloc en condicions encara pitjors que les seves.

L'altra alternativa, de canviar de patró o de feina, que com a últim recurs se li concedia, tampoc no podia utilitzar-la, perquè en esser expulsat d'una fàbrica acusat de rebel·lió, trobava barrada la porta de totes les altres.

Però els esforços dels patrons, que, interpretant d'una manera absurda els principis de la doctrina econòmica liberal, rebutjaven la intromissió dels governs en els seus afers i la reclamaven per a impedir l'associació dels obrers, havien de resultar inútils. La misèria, el sofriment comú i el tracte diari entre els obrers d'una mateixa empresa, creaven vincles prou forts per a resistir tota mena de coaccions. Si la llei o l'amenaça patronal no permetien una

associació defensiva, o de *resistència* —com s'anomenaren els sindicats—, les mutualitats, les societats recreatives i fins les tavernes les substituïen. Al voltant d'una taula es discutien els incidents de treball, les injustícies de què els feien víctimes els contramestres (o a vegades el mateix patró), les condicions insuportables de vida, etc. I així anava formant-se un esperit de revolta entre els obrers, que a vegades un petit incident feia esclatar, i, amb gran sorpresa dels patrons i de les autoritats, es produïren les primeres vagues, que forçosament havien de prendre un caire de violència contra els qui anaven a ocupar els llocs abandonats pels vaguistes que tenien la il·lusió de fer capitular els amos negant-se a treballar. D'aquesta manera donaven ocasió a la intervenció governamental que queia amb brutalitat sobre els vaguistes, i, de manera especial, contra els que eren considerats capitosts de la protesta.

No és estrany que darrera cada vaga perduda, augmentés l'odi dels obrers, que es dirigia no contra el règim econòmic en general, sinó concretament contra la seva fàbrica i patró, i que donava ocasió a fets tan lamentables com l'incendi de la fàbrica *El Vapor*,

de Barcelona, l'any 1835. Però al costat dels que contra l'egoisme patronal i la parcialitat governamental, sempre a punt de recolzar el més fort, impulsats per la desesperació no veien altre remei als seus mals que la violència, altres pensaven que era millor emprar els mateixos recursos que donaven força a la burgesia liberal, per tal d'aplicar-los al profit de les classes proletàries. Si les revolucions triomfants a Europa i Amèrica havien proclamat la igualtat de drets entre tots els ciutadans, els camperols, els obrers industrials i, en general, tots els que vivien d'un salari o jornal —que constituïen una enorme majoria, comparats amb els capitalistes i els seus parents i dependents més pròxims—, amb l'exercici d'aquests drets en tenien bé prou per a apoderar-se del govern. Per això la classe treballadora s'arreglerava, junt amb la classe mitja, en els partits democràtics que es formaven arreu, i el *sufragi universal* es presentava com el remei per resoldre tots els problemes polítics i socials. En teoria —encara que els fets de vegades ho desmentissin—, els semblava més fàcil apoderar-se del govern posant uns milers de paperets dintre una urna, que no pas engrapant el fusell darrera una barricada.

Aquesta esperança manté tot Europa en un estat d'agitació latent. A Anglaterra, és el *carlisme* l'eix de la política, i la pressió popular obliga el partit conservador o *tory* i la noblesa a renunciar a poc a poc als seus privilegis electorals. En el Continent, especialment en els països llatins, la resistència a renunciar a aquests privilegis és una de les causes que provoquen les revolucions de 1830 i 1848 a França, les lluites constitucionals a Espanya, que a Catalunya van prenent un caràcter social marcat, i una cosa igual passa a Itàlia, on la lluita per la unitat es confon en el seu període més heroic amb les reivindicacions polítiques i socials, moviment que encarna principalment la figura romàntica i noble de Mazzini, precursor de la Cooperació.

Sense renegar d'aquests principis de llibertat política, indispensables al progrés social, nuclis selectes i més reduïts d'obriers creuen que, perquè les revolucions no degenerin en eixorques convulsions, cal revolucionar primer les consciències dels ciutadans, infontent-los la confiança en ells mateixos, l'esperit de sacrifici i solidaritat, l'afany d'instrucció i perfeccionament individual. En forma potser menys concreta, però perfectament clara, alguns d'ells

proclamaven, mig segle abans de Carl Marx, que l'emancipació dels treballadors havia de ser obra dels mateixos treballadors.

Diferents aspectes d'aquest esperit contructiu es manifesten simultàniament a diversos països europeus, i, com hem exposat abans, preferentment a les zones industrials, on els estralls de la nova organització industrial eren més terribles. Ni volen destruir les fàbriques ni apoderar-se violentament de les empreses comercials, sinó crear altres fàbriques enfront de les capitalistes, treballant en benefici dels obrers ocupats; tendes dels consumidors pel servei econòmic d'aquests, enfront de les tendes dels comerciants, establertes a benefici exclusiu dels seus propietaris.

Amb el propòsit de combatre el naixent capitalisme amb les seves pròpies armes, en les darreres dècades del segle XVIII i les primeres del XIX, comencen en les zones industrials d'Anglaterra i França els assaigs primers de cooperatisme, que la manca d'experiència industrial i comercial dels seus organitzadors, i també la manca d'educació cívica dels associats porta sovint al fracàs. Pensadors il·lustres, recollint en part aquestes experiències, bones i dolentes, preconitzen nous sistemes econòmics

per a acabar amb la misèria i les injustícies socials. Robert Owen, el filàntrop industrial que, tot i haver introduït en la seva fàbrica de teixits de New Lanark, Anglaterra, un règim humanitari de salaris elevats i jornades curtes, obtenia beneficis superiors als dels seus col·legues que seguien normes contràries, gasta la major part de la seva fortuna establint colònies comunistes, organitzades en forma de cooperatives integrals. Val a dir, aplicant el producte de treball dels associats a la satisfacció de les seves necessitats individuals i col·lectives, suprimint tota mena de benefici o lucre en la producció i en la distribució i consum de la riquesa produïda. Malgrat el poc èxit dels assaigs, la seva influència va ser decisiva, i són deixebles d'ell, els que, alligonats per un altre filàntrop, més realista, el Dr. William King, funden la famosa cooperativa dels «Equitables exploradors de Rochdale», origen de la poderosa cooperació de consum avui estesa per tot el món, les regles polítiques dels quals, després d'un segle, continuen essent, quasi igual com ells les formularen, la norma de la Cooperació universal.

En la ciutat de Lió, el centre industrial més important de França en aquelles dates, es mul-

tipliquen també els intents per solucionar la misèria del poble amb procediments cooperatius.

En plena Revolució Francesa, François J. d'Ange, obrer elegit funcionari municipal, l'any 1791, per tal d'acabar amb l'especulació que agreujava la misèria dels trenta mil obrers sense feina a conseqüència de la crisi econòmica regnant, crea *l'associació de productors i consumidors de pa, farina i carbó*. Victima de les lluites entre les diferents tendències revolucionàries, és guillotinat D'Ange en 1793, truncant-se així una experiència començada amb èxit, que és represa després, per bé que com a associació mixta de mutualitat.

Es en aquest ambient, tan favorable a la idea d'associació obrera en tots els seus matisos, que Charles Fourier, altre precursor de la Cooperació, formula el seu programa de reorganització social, l'element bàsic de la qual són els famosos *falansteris*, grans cooperatives de producció i consum, que no arriba mai a assajar per manca de mitjans econòmics. En canvi, les seves idees i teories troben una acollida entusiasta entre la població obrera, i és un dels seus deixebles, Michel Derrion, fabricant a Lió, el qui funda, amb el nom de «Le

Commerce Veridique et Social», la primera cooperativa de consum, recolzada en principis semblants als que, uns quants anys més tard, proclamaven els famosos teixidors de Rochdale, dels quals hem parlat abans.

Per altra banda, Philippe Buchez, que podem considerar el creador de les cooperatives obreres de producció tal com han arribat fins a nosaltres, des de l'any 1831 les propagava, com a solució dels problemes socials.

Aquests assaigs varen tenir una gran influència a tota Europa, i, pel que fa a la nostra terra, com veurem seguidament, per les relacions més freqüents amb França, varen marcar segurament el caràcter dels primers intents de cooperació.

III

INICIS DEL MOVIMENT COOPERATIU MODERN A CATALUNYA

El primer assaig de cooperació a Catalunya, del qual tenim notícia certa, és el que realitzaren els obrers teixidors de Barcelona en l'any 1840, i del qual s'ocupa extensament Amadeu Bernadó en el seu excel·lent treball *Les lluites pel dret d'associació a Catalunya* i anteriorment Manuel Reventós en el seu llibre *Les lluites socials del Segle XIX*, publicat a Barcelona l'any 1925.

El 10 de Maig del 1840, Joan Munts fundava a Barcelona l'Associació Mútua d'Obrers de la Indústria Cotonera, mixta de sindicat obrer, mutualitat i cooperativa de producció. La diferenciació entre aquestes activitats socials no s'inicia fins alguns anys després; aleshores, seguint la tradició gremial, la mutualitat formava part de l'associació professional. L'associació

fundada per Joan Munts presenta la novetat d'incloure la producció obrera —encara el mot *cooperativa* no havia aparegut en el lèxic social dels pobles llatins— entre els mitjans de defensa dels treballadors.

¿Va ser aquesta novetat filla de la iniciativa dels seus fundadors? És possible; però creiem molt més probable que fos conseqüència de les noves doctrines socials predicades a França, sobretot per Saint-Simon i per Fourier, Buchez i Louis Blanc, precursors de la cooperació. Aleshores, França era el port d'arribada de tots el fugitius de la reacció espanyola, i els emigrats, en retornar a la pàtria, escampaven entre els pobles els nous corrents ideològics, que d'altra manera no haurien passat dels cercles intel·lectuals liberals i progressistes. Els obrers catalans es dirigien als centres industrials per tal de trobar feina, i l'afany d'assabentar-se de tot el que fa referència als moviments socials —que sempre els ha caracteritzat— els portaria a conèixer no solament les noves teories de tendència socialista, sinó també els assaigs a què ens hem referit abans. Els deixebles de Buchez, des de l'any 1834, havien fundat, seguint les inspiracions del seu mestre, diferents cooperatives de producció, i en aquella data

precisament —1840— comença a publicar-se *L'Atelier*, òrgan dels interessos morals i materials dels obrers —segons deia el sotstítol—, que s'ocupava amb gran interès d'aquestes associacions, aleshores molt poc conegudes.

Però les simpaties del capitostots del progressisme barceloní pel naixement del moviment obrer no eren pas compartides pel Govern. Aleshores, com tantes vegades en el curs de la història, unes mateixes paraules tenien un significat ben diferent a Barcelona i a Madrid. Per al general Espartero i bona part dels seus incondicionals seguidors —fins prescindint de les ambicions personals inseparables gairebé sempre dels *pronunciamientos* militars—, les lluites tenien un caràcter exclusivament polític. Es cercava un senzill canvi de *forma*. A Catalunya, en el fons de les qüestions polítiques de sentit liberal, batejava un desig de justícia social, origen i conseqüència alhora de la integració de la classe obrera, que ha constituït sempre el suport de totes les formacions polítiques esquerranes.

Per això, als pocs mesos d'establerta la societat, el Govern, escoltant les suggestions dels patrons reaccionaris, que veien en l'organització obrera la major amenaça al seu

domini —il·limitat fins a aquell temps— sobre els seus empleats, la va dissoldre, i va costar als obrers, recolzats per les autoritats i personalitats progressistes de Barcelona, prop de dos anys per a aconseguir l'autorització legal d'obrir-la de nou, autorització per altra part anul·lada per noves prohibicions.

L'any 1843, amb el nom de «Societat de teixidors de cotó de Barcelona i Companyia», funcionava la fàbrica creada, amb un capital nominal de vint mil duros, aportant-ne els obrers associats 10.000, i 7.000 amb el caràcter de préstec sense interès la Diputació, a compte de l'Ajuntament de la Ciutat. Però l'ofensiva patronal continuava, i sempre trobava entre les autoritats forasteres persones disposades a recolzar-la valent-se de les disposicions més arbitràries. Així, després d'una lluita aferrissada, acabà per desaparèixer aquesta cooperativa de producció, que té el valor d'una experiència econòmicament reeixida, mentre molts altres assaigs semblants, realitzats en diferents països europeus en aquella època, varen acabar en el fracàs més complet, perquè la competència i sentit pràctic dels seus iniciadors estava molt per sota del seu entusiasme idealista. La Cooperativa dels teixidors de cotó de Barce-

lona, econòmicament va ser un èxit, ja que, a més de donar treball seguit a dos-cents obrers, sostenia 700 treballadors sense feina, esperant poder-los ocupar. El *seny* de l'obrer català triomfava, allà on els seus companys d'altres terres havien fallat.

Un altre aspecte molt interessant és la manera de prestar ajuda a les iniciatives de l'obrer per a la seva emancipació, per les autoritats i governs. Mentre a França, sis anys després, Lluís Blanc i Buchez empenyen el govern sorgit de la revolució del 1848 a crear els famosos Tallers Nacionals, convertint l'Estat en industrial —millor dit: intentant *estatitzar* la indústria, assaig de socialisme d'Estat—, a Catalunya els governants autòctons i d'origen popular confien en els obrers perquè creïn les seves indústries, facilitant-los part dels capitals necessaris per a establir-se, però amb caràcter transitori o de préstec. L'assaig francès va de dalt a baix; el de la nostra terra, de baix a dalt, i exigeix l'esforç dels afavorits, estimulants les seves iniciatives i energies. Procediment més democràtic el darrer, i que demostra, al mateix temps, una de les característiques de la nostra gent: sempre més confiada en el propi esforç que en el paternalisme estatal

o de qualsevol altra mena; esperit d'independència, que alguns confonen amb la manca de disciplina i que en el camp filosòfic va fer predominar les teories spencerianes entre les classes benestants, i l'individualisme de Bakunin, per damunt les doctrines marxistes, en el camp obrer.

* * *

Si la naixença del moviment cooperatiu trobava tantes dificultats sota uns governs que s'anomenaven *progressistes*, vol dir que aquestes havien de ser molt més grans quan dominava, gràcies sempre a cops de força, el partit moderat, francament reaccionari. La persecució arribava a límits inversemblants. Així s'explica que els primers intents de cooperativa de consum es realitzessin en forma de societat secreta. No havent-hi manera de celebrar reunions públiques, forçosament s'havia de treballar en la clandestinitat. Per dades imprecises que hom té, sembla que aquests rudiments de cooperatives de consum es reduïen a la reunió d'uns quants caps de casa, que en el cafè acordaven comprar a l'engròs els queviures i articles de

més consum, com el carbó, patates, llegums, etc. Cadascun aportava els cabals necessaris que li tocaven, i una vegada realitzada la compra es depositava a casa d'algun dels associats o en un magatzem de confiança, i allà anaven a recollir la part que els corresponia. Cal situar-se en l'ambient de la primera meitat del segle passat per comprendre el pànic de les mestresses de casa o dels seus marits quan anaven a cercar les mercaderies comprades col·lectivament, i les precaucions que havien d'adoptar perquè el carboner o l'adroguer de la cantonada no s'adonés de l'operació. Una denúncia podia significar el començament d'un procés per defraudació al fisc, i aquests processos, quan l'acusat era un liberal, acabaven sovint amb una deportació a les Carolines o Marianes, d'on en tornaven pocs.

Si en els diferents països el Moviment Cooperatiu anava desenrotllant-se amb lentitud i de manera esporàdica —abundant molt més els fracassos que els èxits—, la inseguretat política que regnà a Espanya durant quasi tot el segle XIX era encara menys favorable a la seva expansió i enfortiment. Cal arribar a la Revolució de Setembre del 1868, amb el reconeixement ple del dret d'associació per als

obrers, perquè puguin multiplicar-se lliurement els assaigs que, si més no, varen servir per a crear, a força d'ensopegades i caigudes, l'experiència necessària per a sortir endavant en les empreses cooperatives.

La influència de les doctrines cooperatistes i dels assaigs realitzats a França, on predominava la tendència favorable a la cooperativa obrera de producció, sovint lligada als sindicats, va fer que aquesta forma s'estengués durant molt de temps a Catalunya, amb preferència a la de consum. La fórmula simplista de «la terra al pagès; la mina al minaire; el taller o la fàbrica als obrers que la fan produir, etc.», era molt més fàcil de comprendre que no pas la idea que l'agricultura, la mineria i tota la producció en general no havien de tenir altra finalitat que la de satisfer les necessitats de tots els consumidors, val a dir de la humanitat sencera, sense diferència de races, religió i posició social, doctrina econòmica que informa la cooperació rochdaliana, però que no va ser concretada per l'il·lustre economista Charles Gide fins l'any 1889 en el seu famós discurs pronunciat a París, amb motiu del primer congrés cooperatista internacional.

Per altra banda, per raó de veïnatge, les

pràctiques cooperatives franceses entraren més aviat a Catalunya que les de la cooperació britànica, amb tot i tenir aquesta una organització més sòlida i una marxa més regular i normal des del seu començament. Solament era coneguda, i encara d'una manera incompleta, per un nombre reduït de persones dedicades a estudis socials. Un dels qui primer varen contribuir a la seva difusió a casa nostra, va ser Fernando Garrido, que, encara que nat a Cartagena, actuava molt sovint a Catalunya en les seves campanyes obreristes, i a Barcelona es varen imprimir les seves obres més importants, com *Historia de las Asociaciones Obreras* i la *Historia de las Clases Trabajadoras*.

Fugitiu, com tants d'altres, de les persecucions reaccionàries durant el regnat d'Isabel II, es refugià primer a França. Entusiasta de les doctrines de Fourier i de Proudhon, entrà en contacte aviat amb els cooperadors francesos, ingressant l'any 1864 en una de les poques cooperatives existents a París. D'allà passa després a Anglaterra, on amb el patriota hongarès Kossuth, el republicà i obrerista francès Ledru Rollin, el conegut revolucionari italià Mazzini, precursor de la Cooperació en la seva pàtria, i altres refugiats de diferents nacions, varen

constituir una Lliga Internacional per a la defensa de la llibertat.

Igual que Mazzini, va relacionar-se amb la famosa Cooperativa fundada pels teixidors de Rochdale, i amb els més significats *liders* de la Cooperació anglesa, quedant meravellat de l'eficàcia de la nova forma d'associació obrera. En retornar a la Península, la cooperació va constituir un dels seus tòpics en les propagandes societàries i polítiques. Cal reconèixer la influència que la seva propaganda va tenir dins el federalisme català, en el qual, com és prou sabut, s'agrupaven, junt amb les masses obreres, els membres més destacats de la intel·lectualitat esquerrista de Catalunya, precursors alguns i iniciadors els altres del catalanisme polític. Els noms de Sunyer i Capdevila, d'Abdó Terrades, Anselm Clavé, Monturiol, Pitarra, Valentí Almirall i tants d'altres, en són bona prova. Passat el període revolucionari, restablerta la monarquia borbònica, després de la militarada de París i de Martínez Campos, tornat a l'oposició el partit federal, molts dels seus capitosts es convertiren en propagadors del Cooperatisme, i per això aquestes associacions nasqueren preferentment en els indrets on el sentiment federalista era més viu: Barcelona, tot l'Empordà,

Vilanova i la Geltrú amb el Penedès, el Camp de Tarragona i el Vallès.

Els nous corrents socialistes no eren, però, desconeguts a Catalunya. A l'Ateneu de Barcelona, en 1867 i 1868, Lluís Carreres havia donat ja una sèrie de conferències sobre Saint-Simon, Fourier, Proudhon, August Comte i altres pensadors i economistes francesos, les obres dels quals eren prou conegudes de molts dirigents polítics.

*DIFUSIÓ DEL COOPERATISME A
CATALUNYA*

La caiguda de la primera República, tot i que el partit conservador (que governava Espanya durant el primer període de la restauració) mirava amb oberta antipatia tot el que es relacionava amb el moviment obrer i en forma directa o indirecta li posava tota mena d'obstacles, no deturà l'expansió del Moviment Cooperatiu a casa nostra. Esforços aïllats varen continuar ací i allà, creant cooperatives, que vivien sense relacions permanents entre elles.

En dues formes principals es desenrotlla el Moviment. Es formaven cooperatives de consum a Barcelona i a moltes poblacions industrials, sovint dirigides sota el patronatge de polítics federals, encara que sense un lligam oficial amb l'esmentat partit. Per altra banda, la vella tradició de les cooperatives

de producció obrera —iniciades, com hem vist, en 1840— subsisteix, i, després d'una vaga perduda, no mancaven entusiastes que iniciaven la formació de la cooperativa corresponent entre els obrers derrotats, iniciativa que moltes vegades no passava de projecte i altres es concretava en una nova societat, sobretot en l'art textil, que, malgrat els esforços i sacrificis dels iniciadors, sucumbia sovint a causa de l'escassetat de mitjans econòmics. Fernando Garrido en la seva obra *La Cooperación* cita una cooperativa de sabaters a Barcelona. El 1864 fou fundada a Mataró *La Obrera Mataronense* de producció de filats i teixits, que, havent començat amb 267 socis, quatre anys més tard no en tenia més que set. Piernas Hurtado cita una altra cooperativa de Mataró, aquesta del ram de construcció, fundada l'any 1877 i que encara persistia el 1882. *La Obrera de Sabadell* de teixits i filats de llana fou fundada, segons Salas Antón, vers el 1873, i durà llarg temps. Hi havia també *La Artística Carpintera* que s'havia creat una reputació tècnica, segons Reventós.

Les d'obres boters, que varen arribar a tenir molta importància, naixien més aviat a

l'impuls d'un ideal renovador que no per satisfer la necessitat immediata de procurar feina a un nombre més o menys important de treballadors. Si en les de consum trobem quasi sempre la influència del partit federal, en les cooperatives de boters domina més la influència àcrata o anarquista, sense, però, que s'imposés cap ideologia determinada als components d'unes i altres, i en totes veiem barrejats obrers de diferents opinions, mirant-se únicament amb recel justificat als d'idees conservadores o reaccionàries, per ser també els que més sovint estaven incondicionalment al costat del patró.

L'obrer boter, per paradoxal que pugui semblar, era a la vegada el més ben pagat i el més tocat d'extremismes societaris. El comerç del vi i de les begudes alcohòliques derivades, amb Cuba i altres països americans, era un dels negocis més lucratius, i a Catalunya l'origen de fortunes enormes. *L'aguardiente catalán* era la beguda estrangera més popular en tota l'Amèrica, i en quant als vins corrents blancs i negres, de fet els nostres comerciants no tenien competidors. Els efectes de la prohibició de plantar ceps i oliveres a les colònies espanyoles, establerta durant l'è-

poca colonial, i de la qual escaparen únicament els convents amb excuses de caràcter ritual —el vi de missa i els *sants olis*, que no podien mancar—, varen durar fins ben entrat el segle actual, en molts països, i pot dir-se que la plantació de vinyes no hi ha començat fins als nostres temps. En quant als vins francesos selectes, força estimats també, en realitat eren articles de luxe, que no interessaven aleshores al comerç català. Per això el marge de benefici era prou gros, perquè els patrons boters, que quasi sempre eren els mateixos comerciants exportadors, poguessin mostrar-se generosos en qüestió de sous. El que els interessava era que el comerç no es paralizés, perquè una vaga significava, si no la ruïna dels comerciants afectats, almenys una pèrdua considerable. Si es formaven, doncs, aquestes cooperatives, era senzillament amb l'aspiració de suprimir el patró, assumint les seves funcions els mateixos obrers, o sigui, portar a la pràctica els somnis d'Owen, Buchez, Lluís Blanc: que els obrers percebesin íntegrament el producte del seu treball.

Per altra banda, així com les cooperatives tèxtils, d'impremta i d'altres indústries que aleshores varen establir-se, topaven amb la difi-

cultat de reunir els cabals necessaris per a proporcionar-se la maquinària i les eines indispensables, per als boters no existia aquesta dificultat, perquè la construcció de les bótes es feia sempre a mà, i cada obrer era l'amo de les eines que necessitava. En qualsevol moment n'hi havia prou que es reunissin mitja dotzena de treballadors, de l'ofici, i sense altres diners que els necessaris per a pagar el lloguer d'un magatzem i comprar la quantitat de dogues —que ells feien venir a la mida i els donaven forma amb l'aixa— més justa per a fer les primeres bótes o barrils, per a constituir-se en cooperativa. La venda estava assegurada, perquè els patrons exportadors es preocupaven únicament de produir les pipes i bocois per a embarcar el vi, o tonells de gran cabuda per emmagatzemar-lo, escassejant la bóta pagesa de vuit a deu cargues, correntment emprada en els cellers dels colliters. Aquestes condicions, especialíssimes, expliquen el ràpid progrés de les cooperatives de boters, que aviat varen reunir el capital suficient per a adquirir magatzems propis i comprar fortes partides de fusta, amb tot i destinar una bona part dels beneficis a obres de caràcter social o mutualista.

La cooperativa dels boters arribà a ser, en algunes poblacions de la costa on es concentrava l'exportació de vi a ultramar, una mena d'institució popular. Les idees avançades dels seus components no impedièn que els agrades gaudir de la vida, tal com ho han sabut fer sempre els obrers catalans. Eren els primers en les fontades i arrossades amb les quals el nostre poble acostumava a celebrar certes festes tradicionals: l'enterrament d'en Carnestoltes pel dimarts de carnaval, menjar la *mona* per Pasqua, el clàssic *xató* del Dijous Gras, etc. La presència de la dona i dels fills en aquests aplecs nombrosos on regnava l'alegria i companyonia, evitava l'espectacle depriment, tan freqüent en altres països, de l'abús de la beguda, amb l'inevitable seguici de baralles i, a vegades, de vessament de sang. Cada família formava el seu grupet separat, que s'obria hospitalari per a l'amic o convidat, sempre ben rebut i amb el qual compartien el saborós arròs amb pollastre o mariscs, i les costelles a la brasa ben untades d'allioli, remullat tot plegat pels traguets de vi corresponents. Unicament el ball —la música o les gralles indispensables les pagava la societat— tenia caràcter col·lectiu.

En alguna població, era la cooperativa de boters la que cada any acomplia la cerimònia de *cremar la bota*. Després de l'aplec del Dijous Gras, els homes, armats dels estris del treball els uns, portant altres a l'espatlla una doga a tall de fusell, es dirigien formats de dos en dos, a la plaça de la vila, i, en arribar-hi, treballant tots plegats, en pocs minuts construïen una bota, que, un cop acabada, cremaven amb tota solemnitat, donant per començades les festes de carnaval. ¿Quin és l'origen d'aquesta estranya cerimònia, que celebraven igualment els boters d'algunes ciutats alemanyes productores de cervesa? És un assumpte a escatir pels nostres folkloristes.

¿Com s'explica que aquestes cooperatives iniciades amb èxit afalagador, incorporades plenament a la vida popular i sindical, haguessin desaparegut quasi totes, alguns anys abans que, en declinar l'exportació ultramarina del vi, vingués la crisi més profunda que es coneix en la història del treball a Catalunya, fins al punt que una bona part dels boters hagueren de canviar de professió? La davallada ràpida ha d'atribuir-se principalment a la confusió entre les finalitats immediates dels sindicats i les cooperatives, confusió que regnava en totes

aquestes. Per diferents causes en l'estudi de les quals no podem entrar, el negoci de l'exportació vinícola deixa d'ésser la font inexhaurible de beneficis fantàstics, i els patrons boters, de bon o mal grat, varen restringir la seva generositat, tractant d'establir noves condicions de treball, o bé varen resistir-se a les noves peticions dels obrers. Va començar un període de vagues, que, després de consumir els fons de resistència pròpiament sindicals, acabaren per menjar-se també les reserves i finalment el capital propi de les cooperatives, i com que l'època de les vaques grasses ja havia passat, tant per als patrons com per als obrers, no va ser possible refer les cooperatives ni reunir altra vegada reserves per a poder resistir la crisi que hem al·ludit, i una darrera l'altra acabaren per desaparèixer.

Les característiques especialíssimes de les cooperatives dels boters —de les quals la generació actual ha perdut gairebé el record— ens han portat a parlar-ne amb algun detall, per tractar-se d'una forma de cooperativa neta catalana, conseqüència de l'exportació vinícola, una de les fonts més importants de la nostra riquesa durant el segle passat. No és l'únic exemple que podríem posar, però fóra

sortir-nos dels límits d'un modest assaig, que ens hem imposat des d'un bon començament, si els multiplicàvem. Hem d'acontentar-nos, doncs, amb la senzilla enumeració dels fets més remarcables dins la història del cooperativisme català, i tant de bo aquestes notes, incompletes, facin néixer el desig de conèixer-la més a fons.

La necessitat d'atreure's els elements liberals, va obligar la monarquia restaurada, després de les militarades dels generals Pavía i Martínez Campos, a donar una llei d'associacions més ampla. De 1887 ençà, les cooperatives poden funcionar sense obstacles legals, encara que amb la lluita constant amb el fisc, que vol aclaparar-les amb tributs. Anteriorment, en 1883, alguns autors indiquen l'existència de tres cooperatives de consum a Catalunya, xifra evidentment inferior a la realitat. Es multipliquen aquestes societats a la bona de Déu, aïlladament i sense un organisme federatiu que les defensi i orienti.

De les que varen sobreviure, entre les moltes que es fundaren, la més antiga en el moviment cooperatiu català és *La Sabadellenca*, de Sabadell. *La Flor de Maig* de Barcelona —fundada en 1890 per 16 obrers boters, que aporta-

ren cadascun 25 pessetes—, va arribar a ser la més important de Catalunya, i 40 anys després tenia el casal central i set sucursals més, una masia a Cerdanyola per a l'esplai dels socis, i girava anualment prop de 4 milions de pessetes.

Cal citar així mateix *La Equitativa* de Palamós, fundada per obrers de la indústria del suro l'any 1887, que l'any 1900 tenia ja 1.500 socis; l'any 1927 en tenia 2.028 i elaborava 2.300 kgs. de pa diaris. Aquesta societat, en noble competència amb *La Guixolenca* i *L'Econòmica* de Palafrugell, han donat a l'Empordà el primer lloc en el cooperativisme comarcal de la nostra terra.

D'aquesta darrera, que passa per ésser la més antiga de les cooperatives de consum conegudes, sabem que fou fundada l'any 1865 de resultes de la lectura en comú de la traducció publicada per Fernando Garrido de la *Història dels Pioners de Rochdale*; que a la fi del primer any tenia 78 socis i que durant els seus tres o quatre primers anys actuà d'una manera gairebé clandestina en una dependència de la Fonda de la Pepa. L'edició dels seus Estatuts feta l'any 1909, en reproduir els pròlegs d'edicions anteriors, ens aporta dades molt curioses de la seva història.

D'algunes de les cooperatives que encara resten, entre les de consum, que foren constituïdes en el segle passat, podem citar *L'Antiga* del Camp de l'Arpa, que ho fou el 1875; *Teixidors a Mà*, de Gràcia, i *La Fraternitat* de la Barceloneta, dels anys 1876 i 1879; *La Andre-sense* del 1882; *La Lealtad* de Gràcia, *La Vanguardia* d'Horta i la *Pau i Justícia* del Poble Nou, fundades respectivament els anys 1892, 1894 i 1895, entre les de Barcelona; *La Rubinense* que ho fou el 1894, i altres que en aquest moment no podem precisar, entre les foranes. Totes elles arribaren, com en general tot el moviment cooperatiu català, al seu màxim desenvolupament en vigílies de la guerra civil, que és el moment que ens hem fixat per a acabar aquest treball.

SEGONA PART

LA «CÁMARA REGIONAL
DE COOPERATIVAS DE CATALUÑA
Y BALEARES»

El fet que durant el segle XIX les cooperatives de Catalunya s'haguessin desenvolupat aïlladament, fa molt difícil d'establir una història verídica d'aquelles. És a darreries de segle quan algunes cooperatives estableixen entre elles lligams orgànics, que, encara que febles, permeten ja parlar d'un moviment cooperatiu incipient i seguir-lo en llur desenvolupament.

El promotor de l'agrupament federatiu de les cooperatives catalanes fou un grup d'hommes entre els quals han restat com a noms més coneguts els de Viñas Renom, Dr. Raduá, Eladi Gardó i sobretot dirigint-los i orientant-los a tots En Salas Antón, que, havent estat en contacte amb els cooperadors anglesos i francesos, portava idees clares sobre

la cooperació, desconegudes encara o almenys poc aplicades entre nosaltres.

La cosa s'inicià amb una reunió a Badalona, de delegats de 37 cooperatives de consum, pel novembre del 1898, en la qual fou nomenat un Comité Regional i s'acordà la publicació de la *Revista Cooperativa Catalana* dirigida per Salas Antón, de la qual sortí el primer número pel maig de l'any següent. Ells foren els organitzadors del I Congrés Cooperatiu Català, que es reuní pel juny d'aquell mateix any al Palau de Belles Arts de Barcelona, amb assistència, aquesta vegada, de delegats de 48 cooperatives.

Fou constituïda la *Cámara Regional de Cooperativas de Cataluña y Baleares* amb l'adhesió de 94 societats entre les quals les 48 representades, que ho foren per un centenar de delegats, i prengué el nom de «*Cataluña y Baleares*» en raó de l'adhesió de diverses cooperatives de les Illes, de les quals recordem *Paz y Trabajo*, *El Porvenir de l'Obrer* i *La Lealtad*, totes elles de Mahó, i *La Obrera*, de Ciutadella. Fora d'aquesta primera vegada en la qual prengueren part cinc cooperatives de les Balears, rarament trobem cooperatives de les Illes a les reunions federatives

i res més ens ha estat possible saber de llur actuació.

València en fou absent, i no obstant sembla que ja n'hi havia algunes, de cooperatives, i fins i tot antigues, car Eduardo Pérez Pujol en parla ja en el seu llibret *La cuestión social en Valencia* publicat el 1872. De les terres gironines hi trobem adherides o representades cooperatives de St. Antoni de Calonge, Llagostera, Agullana, Cassà de la Selva, Tòrroella de Montgrí, Palamós, etc. Algunes, poques, de les comarques de Tarragona. Una «Junta Comarcal de Sociedades Agrícolas Federadas» de la província de Lleida, i la resta, la gran majoria, de Barcelona ciutat i dels pobles de la seva província.

La *Cámara Regional* començà sota els millors auspicis. Sens dubte la novetat féu que ella i el Congrés que li donà vida fossin acollits amb simpatia pels homes que feia anys feien cooperació sense moure's de les quatre parets de la seva societat. Però l'empenta inicial no fou pas continuada durant els vint anys de vida de la *Cámara*; més aviat ens inclinarem a creure que les forces de l'organisme federatiu s'estacionaren i en algunes èpoques recularen. Encara que amb postulats

plenament federatius, i per tant escaients al tarannà del nostre poble, l'existència de la *Cámara* suposava una certa renunciació de la personalitat de les cooperatives adherides, i això topava amb l'esperit de petits cercles tancats que animava les nostres cooperatives.

La *Cámara* fou presidida, d'antuvi, per Salas Anton i més tard, quan aquell marxà a Londres com a Secretari de la Cambra de Comerç Espanyola, després d'un període d'interinitat, fou substituït per Francesc d'A. Ripoll, que n'era advocat assessor, i quan aquest deixà el càrrec per l'octubre del 1914, Salas Anton tornà a ocupar la presidència, retornat ja definitivament d'Anglaterra.

L'òrgan de la *Cámara*, que començà a publicar-se, com hem dit, l'any 1898 amb el nom de *Revista Cooperativa Catalana*, canvià de nom reiteradament, car a partir del 1905 es titulà *El Cooperador Cooperatista* i més tard *El Cooperatista*. Tingué èpoques, les més llargues, en què fou redactat exclusivament en castellà, i altres de més curtes en què l'idioma oficial s'alternà amb alguns treballs en català, sobretot mentre fou president de la *Cámara* en Francesc d'A. Ripoll.

Arran d'un Congrés celebrat el maig del

1902, en el qual 178 delegats representaven 81 cooperatives, s'envià una delegació, composta d'En Salas Anton, el Dr. Raduà i Jaume Anglès, president de *La Flor de Maig*, al Congrés que aquell mateix any celebrà l'Aliança Cooperativa Internacional a Manchester. Fou la primera vegada que la cooperació catalana es donava a conèixer enllà de les fronteres.

A l'Assemblea de la Cambra Regional de Cooperatives celebrada l'any 1911, estigueren representades 106 cooperatives, de les quals 14 de les comarques gironines que tenien constituïda una Federació Provincial; una sola de Balears, «Sindicat Agrícola» de Mahó; dues de Tarragona; 39 de Barcelona ciutat i la resta dels pobles de la província de Barcelona. Ignorem el nombre d'afiliats i el moviment econòmic que tenien, però en canvi podem dir que aquell any les compres en comú fetes per mitjà de la Càmera i únicament de set articles, principalment farina i carbó, assoliren la suma de 259.000 pesetes, essent únicament set les cooperatives que passaren de les 10.000 ptes. d'entre les 54 que se'n serviren. Sembla que l'oficina comercial de la Cambra en aquell temps radicava en el propi domicili del seu president Sr. Ripoll. A remarcar que no tot

eren cooperatives de consum; a jutjar pel seu nom n'hi havia almenys dues de caràcter agrícola (les de Mahó i Martorell), dues de farmàcia (a Mataró i Barcelona) i una d'Arts Gràfiques a Barcelona, de la qual era l'ànima En Miquel Renté, Secretari de la Cambra Regional i actiu i intel·ligent cooperatista.

L'any 1913 marca un fita important a la història del cooperatisme català i del de tot el país. A la Universitat de Barcelona es reuní el I Congrés de Cooperatives d'Espanya, organitzat per la Cambra Regional de Cooperatives Catalano-Balear i presidit pel President d'aquesta Sr. Francesc d'A. Ripoll, en el qual Congrés directament o indirectament representades hi havia 255 cooperatives de tota mena i de tot Espanya.

Amb antelació la Cambra havia organitzat actes de propaganda a diversos llocs de Barcelona i en algunes poblacions foranes com Vilanova i la Geltrú, Mataró, Tarragona i València, entre altres. A aquesta darrera població hi anaren a parlar Salas Anton, Eladi Gardó i Joan Coloma, junt amb diversos cooperadors locals entre els quals destacava el Sr. Cebrian Gay, per la Federació Valenciana de Cooperatives existent aleshores.

En l'esmentat Congrés es discutiren i aprovaren nombroses ponències, presentades algunes d'elles per cooperadors destacats com és ara el Dr. Raduà, Francisco Montalvo, Cebrian Gay i Miquel Renté, etc.; però també se'n discutiren d'altres presentades per intel·lectuals catalans que el Sr. Ripoll, president de la Cambra, havia intentat sumar al moviment cooperatiu, com és ara J. M. Tallada, M. Vidal i Guardiola, S. Valentí Camp, etc.

Al marge del Congrés tingué lloc en el Museu Social una exposició de temes cooperatius en la qual, amb fotografies, gràfics, estadístiques i publicacions cooperatives, es trobaven també mostres de productes fabricats en règim de cooperació per la *Cooperativa Proletaria* de Béjar (productes del porc), *Redenció Obrera* d'Olot (gèneres de punt), *La Redentora* de Barcelona (materials de construcció), de la Cambra Regional (lleixius), etc. Hi ocupava un lloc destacat la Quinta de Salut *L'Aliança*, i és digne d'esser notada la presència d'una cooperativa d'alta muntanya, de la Pobla de Lillet, i del Sindicat Agrícola d'Artà (Balears).

El Congrés tingué molt de ressò i serví per avivar la propaganda cooperatista, però

per contra no resolgué el que hauria estat primordial: establir un lligam permanent i nacional entre totes les cooperatives de les diverses classes, en forma de Federació o Unió Nacional, que hauria pogut representar un esperit de continuïtat.

Pel març del 1915 una nova assemblea de cooperatives, aquesta de caire regional, aplegà 97 societats que englobaven 16.500 famílies, i pels acords presos es pot deduir com es desenvolupaven en aquell temps les cooperatives catalanes: recomanar la fusió de les cooperatives existents en una mateixa localitat, no limitar el nombre d'afiliats, que es destinés un percentatge de l'excés de percepció a fons de reserva, que s'establissin les compres en comú, etc. Això vol dir doncs que moltes cooperatives tenien nombre restringit de socis que es repartien íntegrament el que estalviaven; que es desentenien de totes les altres entitats similars, quan no es combatien entre si; que feien soles les operacions de compra, generalment limitades a un nombre reduït d'articles. Totes tres coses en contradicció amb la tònica general en el cooperativisme d'altres països, que tenia la porta oberta a tothom i esdevenia cada vegada més potent per la

concentració i per l'exercici del comerç cooperatiu a l'engròs.

La segona etapa de Salas Anton a la presidència de la Cambra Regional sembla que no fou pas tan brillant i positiva com la primera arran de la constitució d'aquest organisme. Es donà la sensació de desorientació: modificació d'estatuts, renovació d'elements de Junta, etc. Hi ajudà també principalment la manca de col·laboració de les cooperatives, que deixaven ensorrar econòmicament el seu propi organisme federatiu anant a fer les compres al comerç privat. Finalment l'any 1919 Salas Anton fou substituït a la presidència per Eladi Gardó, la «*Cámara Regional de Cooperativas de Cataluña y Baleares*» donà pas a la «*Federación Regional de Cooperativas de Cataluña*», i la Revista *El Cooperatista* donà pas a *Acció Cooperatista* que aparegué el 1920 sota la direcció de Ricard Caballeria.

II

LA «FEDERACIÓN REGIONAL DE COOPERATIVAS DE CATALUÑA»

El canvi de nom de l'organisme federatiu de les cooperatives catalanes i del seu òrgan periodístic iniciava de fet una nova etapa del moviment cooperatiu. Es feren assemblees de cooperatives per Barcelona província, Girona, Tarragona i Barcelona ciutat, que culminaren en el IV Congrés Regional del maig del 1920 a Belles Arts, en el qual foren representades 67 cooperatives foranes i 42 de Barcelona. En aquest Congrés l'atenció dels congressistes fou repartida en una dotzena de ponències, la majoria de les quals resultaren inoperants per la dispersió d'esforços que tal varietat de temes representava. Aquell any 1920 assenyala l'inici de la producció cooperativa de segon grau, és a dir, de fàbriques propietat de les cooperatives de consum, amb l'establiment de la fàbrica de pastes per a sopa del carrer de l'Aurora, que

almenys durant 15 anys havia de prestar molt bons serveis. La personalitat de la cooperació fou reconeguda oficialment per l'Estat en otorgar al president de la nova Federació, Sr. Eladi Gardó, un lloc de vocal a l'Institut de Reformes Socials.

Però els bons propòsits dels dirigents de la nova Federació no foren suficients a vèncer l'apatia de les cooperatives que o no compraven a la Secció Econòmica d'aquella, o el que és pitjor, compraven i no pagaven, produint un col·lapse econòmic que obligà a Eladi Gardó i Ricard Caballeria a presentar la dimissió de llurs càrrecs de President de la Federació i de Director d'*Acció Cooperatista*, en els quals foren substituïts per Joan Ventosa i Roig i Joan Coloma respectivament.

Mentrestant, i durant la segona dècada d'aquest segle, proliferaren a tot Catalunya, però principalment a les comarques tarragonines, els anomenats *Sindicats Agrícoles*, variant de cooperació del camp, dels quals fou inspirador En J. M.ª Rendé Ventosa, que començà la seva tasca amb la creació a L'Espluga de Francolí d'una Caixa Rural l'any 1906, del Sindicat Agrícola el 1910 i del primer Celler Cooperatiu d'Espanya l'any 1912; èxit inicial que el convertí

en l'apòstol d'aquesta branca de cooperació i anys més tard el portà a ocupar el lloc de cap de Serveis de Previsió Social Agrària a la Mancomunitat de Catalunya.

Aquests serveis dirigits per Rendé Ventosa, conjuntament amb la Federació Provincial de Cooperatives de Barcelona, la Quinta de Salut «L'Aliança», la *Unión de Cooperativas del Norte de España* i algunes altres entitats menors, anaren col·lectivament a l'Exposició de Cooperació que l'any 1924 tingué lloc a Gant. S'obtingué una mena d'aval oficial i a tal fi acompanyà els expositors espanyols el Sr. Gascón i Miramon, alt funcionari de l'Institut de Reformes Socials, home molt coneixedor de la cooperació i al qual es deuen diverses obres sobre aquest tema. Amb motiu de l'esmentada exposició també el Sr. Gascón escriví un llibre donant-ne compte i sobretot de la participació dels nostres cooperadors.

L'Institut de Reformes Socials al qual Salas Anton per una banda i Francesc Montalvo per l'altra ja havien anteriorment enviat sengles projectes de Llei de Cooperatives, fou encarregat de redactar-ne un, i justament en fou ponent l'esmentat Sr. Gascón i Miramon. En la discussió d'aquesta ponència prengueren part molt

activa el President de la Federació de Cooperatives de Catalunya Sr. Ventosa Roig per una banda i el Sr. Francesc Montalvo ja esmentat, en representació de la *Unión de Cooperativas del Norte*, per l'altra. De tot plegat en sortí el que més tard havia d'esser la Llei de Cooperatives de l'any 1931.

A València, on radicava una incipient Federació de Cooperatives, es reuní pel desembre de l'any 1920 una conferència de delegats d'aquesta, entre els que destacaven Cebrià Gay i Regina Lamo, els de la Federació de Catalunya i els de la *Unión de Cooperativas del Norte*, i fou nomenat un Comité Nacional radicat a Madrid que hauria de convocar un Congrés Nacional, congrés que fou celebrat pel maig de l'any 1921 a la Casa del Poble de la capital, amb assistència de més de 400 entitats representades per 120 delegats, segons deia *La Cooperación*, òrgan llavors de la Federació Valenciana.

La majoria dels delegats en aquest Congrés foren catalans i entre ells hi havia persones tan conegudes en els rengles cooperatius com són Eladi Gardó, Joan Coloma, Ventosa i Roig, Miquel Mestre, Duran i Guardia, Francesc Montalvo, Ricard Caballeria, etc., però desgracia-

dament aquest Congrés passà sense pena ni glòria, com el de Barcelona de l'any 1913, sense deixar el fruit que hauria calgut: l'organització d'una Federació Nacional que abraçés tots els cooperadors d'Espanya.

Els anys de la dictadura de Primo de Rivera foren de treball callat però intens per als cooperadors catalans. La Federació Catalana s'adherí a l'Aliança Cooperativa Internacional i el seu president Joan Ventosa i Roig passà a formar part del Comité Central d'aquest organisme internacional. A partir del 1923 en què fou establerta la Diada de la Cooperació, no deixà de celebrar-se cada any a casa nostra, el primer dissabte de juliol.

S'inicià una tasca en pro de la fusió de les moltes cooperatives disperses i petites que existien i s'obtingueren alguns èxits aïllats: *La Dignitat* i *El Rellotge* s'uniren i donaren lloc a la creació de la Unió Cooperatista Barcelonessa; *El Fiel* i *La Atrevida* formaren la Unió de Cooperadors del Fuerte Pio, i a Mataró també diverses cooperatives aplegaren llurs forces amb el nom de Unió de Cooperadors de Mataró, i *La Flor de Maig* anava creant noves sucursals a base de l'absorció de petites cooperatives preexistents.

L'any 1926 la Federació Regional incrementà els seus efectius amb 18 noves entitats que representaven 4.800 famílies i uns cinc milions de vendes. Sabem que l'any següent entre les cooperatives federades més importants es comptaven *L'Equitativa* de Palamós, *La Flor de Maig* de Barcelona i la novella *Unió Cooperatista Barcelonesa*, que tenien respectivament 2.028, 1.560 i 779 socis o famílies associades.

La producció cooperatista representada per l'entitat de segon grau Fàbrica de Pastes per a Sopa, que començà l'any 1920, s'anà desenvolupant satisfactòriament malgrat alguns entrebancs amb llurs treballadors. Per la seva part la Federació Provincial de Cooperatives de Barcelona portava a terme una intensa campanya de propaganda no sols amb el portaveu *Acción Cooperatista*, sinó fins i tot amb la propaganda oral, car l'any 1927 se celebraren 56 actes públics, un d'ells en forma de conferència d'Albert Thomas, el cooperador mundialment conegut i director aleshores de l'Oficina Internacional del Treball.

Duran i Guardia, com a Secretari permanent, i Ventosa i Roig com a president de la Federació Catalana, junt amb dos membres

del comitè central, anaren a Madrid pel febrer del 1928, i en una conferència restringida amb delegats de la Unió del Nord, i altres de la Confederació de Pòsits Marítims, deixaren constituïda la Federació Nacional de Cooperatives d'Espanya, essent-ne nomenat president el que n'era de la Federació Catalana, i Secretari Regino González pels cooperadors madrilenys, deixant així mateix redactats els estatuts de la novella entitat que tot seguit començà a treballar en la preparació d'un Congrés Nacional que s'havia de celebrar a Barcelona.

Efectivament pel setembre de 1929, i en un dels palaus de l'Exposició Internacional de Montjuïc, que s'estava celebrant, tingué lloc aquest Congrés de caràcter nacional, al qual assistiren 175 delegats que representaren 135 cooperatives ja pertanyents a la nova federació. Es ratificaren els acords de la Conferència restringida de Madrid de l'any anterior, sobretot en quant a nomenament de president i secretari i a la redacció dels Estatuts de la nova entitat. Fou escoltada l'autoritzada veu dels destacats membres de la cooperació internacional Srs. May, secretari de l'Aliança Cooperativa Internacional, Ernest Poisson, Secretari

de la Federació de Cooperatives de França, i així mateix de l'il·lustre economista i mestre de la cooperació internacional Charles Gide, desplaçats expressament a Barcelona. Foren discutides nou ponències sobre relacions internacionals, legislació cooperatista, organització, propaganda, premsa, relacions, Banc Cooperatiu, estatuts i Magatzem Central.

Aquest III Congrés Nacional era el primer que en acabar-se no donava la sensació d'haver treballat inútilment, car existia l'organisme federatiu capaç de convertir en fets les aspiracions dels reunits, com així fou, contràriament al que havia passat a Barcelona el 1913 i a Madrid el 1921.

Mentrestant a les comarques catalanes la cooperació de consum anava arrelant cada vegada més. Com a exemple podem posar el de la Federació Comarcal de Vic, que havia establert les compres en comú per a les entitats associades; contràriament al que passava en altre lloc, concretament Barcelona, on mai es pogué dir que el comerç cooperatiu a l'engròs fos un èxit, sí que podien calificar-se de tals els resultats obtinguts pels cooperadors de la Plana de Vic. Només en el segon semestre de 1928, repartiren 500 tones d'articles diversos.

Una cooperativa de producció *La Redentora*, de rajolers, celebrà el 1929 els seus 30 anys d'existència demostrant que amb els seus principis francament col·lectivistes s'havia convertit en una potència econòmica dins el seu ram, sota la inspiració inicial de Salas Anton.

III

L'IMPULS DONAT A LA COOPERACIÓ PER LA LEGISLACIÓ COOPERATIVA

La característica principal de la cooperació catalana ha estat sempre la de la dispersió, la de petits nuclis, a vegades d'origen professional, tancats sobre si mateixos, desconeixent-se entre si, sense sentir ni necessitat ni curiositat per estendre els principis cooperatius que deien defensar, per damunt de llur pròpia cooperativa; en molts casos limitant el nombre dels seus afiliats i també sovint repartint-se tot l'excés de percepció obtingut sense pensar en la creació d'un capital col·lectiu de reserva.

No és que no s'hagin donat casos a la inversa, d'entitats cooperatistes dites col·lectivistes, que no repartien excés de percepció de cap mena. Si les unes no prosperaven tot el que haurien pogut prosperar si haguessin agermanat l'interés dels socis d'obtenir un avantat-

ge immediat amb una previsió pel futur, les altres morien aviat per no haver sabut fer-se seus els socis excitant en ells un raonable interès, fiant únicament en el seu impuls ideològic inicial, que rares vegades era permanent.

Fins i tot dins el primer grup i entre les de cens limitat era freqüent l'especulació de les que venien a una categoria de socis «de llibreta», que no tenien més dret que el de gaudir d'una part de l'excés de percepció, anant la resta a engruixir els guanys dels primers.

Això vingué a corregir-ho la Llei de Cooperatives de l'any 1931, que no era altra que la preparada per l'Institut de Reformes Socials, a base de la ponència del seu funcionari Sr. Gascón i Miramon, i en la qual col·laboraren els militants cooperadors catalans Srs. Ventosa i Roig i Francesc Montalvo, dels quals ja hem parlat anteriorment.

La Llei de Cooperatives del 1931, en establir el principi rochdalià de la porta oberta, anul·lava les cooperatives de capelleta i sobretot les que tenien socis de primera i segona categoria. En fixar la forma, també rochdaliana, de repartir l'excés de percepció deixant-ne una part a fons de reserva i una altra a obres socials, ajudava a establir els principis col-

lectivistes i d'ajuda mútua en moltes cooperatives que fins aleshores no s'havien distingit més que per l'egoisme dels seus associats de repartir-se íntegrament l'excés de percepció. I finalment, en fixar un mínim de socis per a poder legalitzar una cooperativa i que aquesta pogués gaudir de la protecció de la llei, evitava l'excessiva dispersió de forces i obligava a pactes i fusions de les ja existents, ço que els donava una potencialitat econòmica molt superior.

No és pas que totes aquestes transformacions fossin automàtiques, ni que la simple aplicació de la Llei fes desaparèixer tot seguit les falles anteriors que tenien moltes de les nostres cooperatives. Calgué molt de temps i calgué batallar molt perquè els manaments de la llei, lògics i cooperatistes, s'anessin obrint camí, car hi hagué moltes protestes i encara més resistències passives.

Però sí que podem dir que la data de promulgació de la primera llei específicament cooperativa d'Espanya, marca la fita inicial del redreçament del moviment cooperatiu i sobretot de la seva expansió, especialment per tal com s'havia inaugurat un període d'àmplia llibertat de propaganda que els dirigents de la cooperació saberen aprofitar per donar a conèixer

el cooperativisme i els avantatges que la seva pràctica podia comportar.

La Federació provincial de Barcelona, per exemple, convertí la Diada de la Cooperació Internacional —que feia deu anys es venia celebrant arreu del món— de l'any 1932 en una setmana d'intensa propaganda cooperatista per mitjà de mítings, de la premsa i de la ràdio, setmana que culminà en un festival a l'Estadi amb la presència del president Macià.

No mancaren, però, entrebancs. El complement obligat de la Llei de Cooperatives de l'any 1931, era el projecte de llei d'exempcions tributàries a favor de les entitats acollides a l'esmentada llei, que fou presentat a les Corts pel Govern de Madrid. Aqueix projecte d'exempcions tributàries tingué la virtut de promoure una intensa campanya contra la cooperació, que portà a terme en primer lloc la Unió Gremial capitanejada pel Sr. Ayats. Però com que ja diu la dita que no hi ha mal que per bé no vingui, aquesta campanya dels comerciants contra les cooperatives serví perquè els cooperadors s'adonessin que els calia, no ja defensar-se, sinó atacar amb la seva contrapropaganda, i així fou com es galvanitzà el moviment cooperatiu català, i en general a tot Espanya,

promovent-se una intensa campanya de proselitisme, que donà fruits excel·lents.

Per aquelles dates, mitjans del 1932, la *Federación Regional de Cooperativas de Cataluña* tenia 162 cooperatives federades, de les quals 123 a Barcelona, 26 a Girona i 13 a Tarragona. No hi havia esment que n'existissin a Lleida, i en quant a València i les Illes ignorem dades referides a aquella època.

La Federació de Girona, per aquell temps, promogué una forta campanya amb motiu de la crisi suro-tapera que hi havia en aquelles comarques i en raó que la majoria de les famílies associades a les cooperatives gironines (que es xifraven en prop de 15.000) pertanyien a aquesta indústria, sobretot a Palamós i Sant Feliu on radicaven les cooperatives més importants.

Aquest any se celebrà a Bilbao un Congrés Nacional de Cooperatives i la cooperació catalana hi envià el millor de la seva militància, essent en nombre de 60 els delegats catalans que es traslladaren al Nord per con-viure per tres dies amb els membres de la *Unión de Cooperadores del Norte de España*, que era, llevat de Catalunya, el més seriós de la cooperació espanyola.

De la importància que anava prenent la nostra cooperació n'és bona prova el fet que els membres de l'Executiva de l'Aliança Cooperativa Internacional vinguessin a tenir una de les seves reunions periòdiques a Barcelona pel febrer del 1933, fent acte de presència personatges destacats de la cooperació internacional pertanyents a diversos països —Anglaterra, Alemanya, Bèlgica, Suïssa i França—, els quals convisqueren amb els nostres dirigents cooperatius més destacats de llavors, Duran i Guardia, Joan Coloma, Ventosa i Roig, etc.

Això s'interpretà com «*el espaldarazo*» que la cooperació internacional volia concedir als cooperadors catalans, als quals es podia ja considerar majors d'edat, malgrat no haver pogut encara superar els dos defectes principals que tothora els ha distingit: la dispersió orgànica i la dispersió econòmica, és a dir l'excessiu nombre d'entitats en relació als associats i la manca de coordinació per a les compres a l'engròs i la producció cooperativa.

És curiós constatar que a les comarques gironines la cooperació estava més concentrada que a Barcelona, si bé no tant com al Nord d'Espanya. En quant a les compres a l'engròs cal fer la salvetat de les cooperatives

de la comarca de Vic, que venien practicant les compres en comú amb bastant d'èxit.

D'aquella època volem, però, destacar els resultats d'unes quantes cooperatives, per exemple la *Unió de Cooperadors* de Mataró, que amb una venda de 600.000 pessetes n'obtingué 19.000 d'excés de percepció; la *Mútua de Pa i Queviures* de Manlleu, els 465 socis de la qual compraren per valor de 450.000 pessetes amb un sobrant de prop de 38.000; la *Pau i Justícia* del Poble Nou, que vengué per valor de 606.000 ptes. amb un excés de percepció de 49.000, etc., dades totes elles referides a l'any 1932.

L'impuls donat al moviment cooperatiu per la legislació cooperativa té encara una altra faceta que cal destacar. Quan foren traspassats determinats serveis administratius de l'Estat a la Generalitat, ho fou també la facultat de legislar en matèria cooperativa. La Generalitat promulgá la seva Llei de Bases de la Cooperació de l'any 1934 i al seu redós es produí un esclat de cooperatives de treball i cooperatives industrials molt important.

Les poques cooperatives industrials que hi havia abans a Catalunya, alguna del ram del vidre, de rajolers, del ram tèxtil, etc., tenien

un caire un xic *sui generis*, car mentre *La Redentora* de rajolers, per exemple, era completament col·lectivista, altres com *La Redenció Obrera* d'Olot era una barreja d'obriers cooperadors i capitalistes privats. Els calgué a totes adaptar-se a les disposicions legals, però a més en foren creades moltes de noves, primer de treball —a les quals la Generalitat donà un tracte de preferència en subhastes públiques, i malgrat això algunes fracassaren—; i després, ja promulgada la llei catalana, moltes de tipus industrial, de les quals ja n'hi havia deu o dotze en l'època del Congrés de Bilbao, a on fins i tot enviaren una delegació en nom de la subfederació de cooperatives de producció i treball creada al si de la Federació de Cooperatives de Catalunya.

IV

LA FEDERACIÓ DE COOPERATIVES DE CATALUNYA

Els cooperadors, neutrals en política per manament d'un dels seus principis fonamentals, no poden però viure al marge de la societat, i per a viure-hi els cal adaptar la seva actuació a les circumstàncies de lloc i de temps dins les quals es desenvolupen. Amb l'autonomia de Catalunya i el consegüent traspàs de determinats serveis, entre ells la legislació en matèria de cooperació i l'aplicació d'aquella, es plantejà als cooperadors catalans el problema d'adaptar llur organització federativa a les característiques administratives adoptades per la Generalitat de Catalunya.

Havien desaparegut les quatre províncies catalanes i s'havia donat vida a les comarques naturals. Era doncs incongruent que la «*Federación Regional de Cooperativas de Cataluña*» continués constituïda per les Federacions pro-

vincials de Barcelona, Girona i Tarragona. Aquest fou el problema fonamental que es discutí en el Congrés de Cooperatives de Catalunya celebrat pel Sant Joan del 1933, al local de la Unió Cooperatista Barcelonesa del carrer d'Urgell. 121 Cooperatives hi estigueren representades i altres onze hi enviaren llur adhesió. Hi assistiren delegats fraternals de la Federació de Cooperatives Agrícoles de Balears, després que feia molts anys que en els comicis cooperatius de casa nostra no s'hi sentia la veu dels germans de les Illes. Així mateix n'hi assistiren de la Quinta de Salut *L'Aliança* i el Secretari de la Federació Nacional Sr. Regino González, i enviaren una entusiasta adhesió els de la Unió de Cooperatives del Nord d'Espanya.

Hi havia sobre el tema de la nova estructuració federativa dues ponències i més de mig centenar d'esmenes, ço que vol dir que la discussió fou laboriosa. Hi intervingueren principalment Ventosa Roig, Joan Aguiló, Josep Farré, Josep Lladó de Manlleu, Ferrarons de Vic, Miquel Mestre, Jaume Arnal, etc., i quan tot fou discutit i aprovat havia nascut la «Federació de Cooperatives de Catalunya», constituïda per les Federacions comarcals següents:

Igualada, Manresa, Vic, Maresme, Baix Llobregat, comarques gironines, comarques tarragonines, federació local de Barcelona, i la federació de cooperatives de producció i treball.

Fou nomenat un Consell Executiu compost de Miquel Mestre, president, Josep Farré, vicepresident, Jaume Arnal secretari, i un vice-secretari que enviarien les cooperatives de producció i treball; i a més, Joan Rovira, Miquel Gironès i Jaume Pujol, com a tresorer, contador i interventor respectivament.

A més hi hauria un Consell General compost d'un delegat de cada federació comarcal afiliada, el qual es reuniria periòdicament per jutjar la tasca del Consell Executiu. Naturalment no totes les federacions comarcals es constituïren en aquell moment ni tampoc fou automàtica la desaparició de les federacions provincials. D'aquelles, unes ja existien, altres estaven en període d'organització, les altres es constituïren més tard. Hi hagué un període de readaptació a la nova estructura que havia adoptat el moviment cooperatiu català, però la data del Congrés és la que marca la fita d'aquesta variació.

La nova Federació, a més de la missió pròpia d'aglutinant dels interessos i els esforços

de totes les cooperatives, en tindria una altra de molt interessant que li conferí la Llei de Cooperatives votada pel Parlament Català. La tasca d'inspecció pròpia dels serveis oficials de cooperació li era delegada. Tal volta era el primer cas al món que la tasca de control estatal sobre els cooperadors era conferida als cooperadors mateixos, la qual cosa els revestí d'un valor moral i d'un sentit de responsabilitat molt remarcables.

Joan Coloma, director d'*Acció Cooperatista* i un dels homes més ben preparats teòricament i pràcticament en el moviment cooperatiu, havia estat nomenat Cap del Servei de Cooperació de la Generalitat.

Per manament de la nova Llei catalana es constituí el Consell Superior de la Cooperació, òrgan consultiu pel Govern, i supervisor de tot el que a cooperació i mutualitats es referís. Estava integrat per membres del Parlament, de les Cooperatives de Consum, de Producció i Treball, de Mutualitats, dels Sindicats Agrícoles i dels Pòsits de Pescadors. El seu Secretari era el propi Joan Coloma, Cap dels Serveis de Cooperació.

Paral·lelament es creà la Caixa de Crèdit Agrícola i Cooperatiu, organisme mixte amb

capital de la Generalitat i de les Cooperatives i Sindicats Agrícoles, les quals podrien intervenir en la seva direcció i administració. No començà a funcionar, però, fins a principis del 1935.

A la Fira de Mostres del 1934 diverses cooperatives de producció, junt amb els Sindicats Agrícoles, havien montat un Stand que era un magnífic exponent de les activitats cooperatistes de casa nostra en aquest ordre de coses. Les cooperatives del vidre, de rajolers, de boters, del vestir, les de segon grau de pastes per sopa i de lleixius, exposaven llurs productes al costat dels que eren tractats pels Sindicats Agrícoles.

¿Quina era mentrestant la potencialitat econòmica del moviment cooperatiu català? A la fi de juny del 1934 es reuní el II Congrés de la nova Federació de Catalunya, que havia estat creada feia un any, i constatava que en quant a Barcelona ciutat les forces de les cooperatives de consum s'havien incrementat en 1.024 socis nous, ço que vol dir famílies, i les vendes en 1.814.000 pts. En quant als pobles del que havia estat província de Barcelona, eren 2.337 famílies i 2.304.000 pts. l'increment experimentat d'ençà del I Congrés d'un any enrera.

En el moment en què el II Congrés es reunia, eren 230 les societats cooperatives d'arreu de la Catalunya estricta, amb 28.000 famílies associades i un volum de negocis de 44 milions de pessetes. Entre aquestes 230 cooperatives n'hi havia 44 de producció i treball de nova constitució aollint-se a la legislació catalana.

Aquest Congrés no tingué temps d'acabar de discutir tot l'ordre del dia, i fou reprès més tard, el 25 d'agost. Es renovaren alguns càrrecs del Consell Executiu, entrant-hi entre altres En Celestí Ventura, i s'aconseguí deixar al marge propostes d'alguns grups de cooperatives que encara no havien pogut superar l'esperit particularista que les animava, en el sentit de demanar l'esmena de la Llei per rebaixar el mínim de socis que aquesta fixava a les cooperatives.

Considerant incompatibles els dos càrrecs, presentà la dimissió del de Director d'Acció Cooperatista el que a més era cap dels Serveis de Cooperació, Sr. Coloma; en el seu lloc fou nomenat director de l'òrgan de la cooperació catalana En Juli Blanquer, que ja formava part de la seva redacció.

S'aprovà un dictamen presentat per la Comarcal de Vic, que feia anys venia practicant amb èxit les compres en comú —dictamen que

sembla era obra personal del seu secretari Sr. Ferrarons, actiu i coneixedor de la cooperació com pocs—, en el sentit d'establir una Oficina Central de Compres, encara que els detalls d'aplicació foren deixats per a ésser resolts pel Consell Executiu.

Després del sis d'octubre hi hagué una mena de compàs d'espera; alguns militants destacats havien hagut d'exilar-se; no es podia fer propaganda pública per raó de l'estat d'excepció, i les circumstàncies foren aprofitades pels enemics de la cooperació per a reprendre la campanya que temps enrera havien emprès els comerciants de la Unió Gremial, aquesta vegada reforçats amb el Col·legi de Farmacèutics que es veia poc menys que la professió en bancarrota pel fet que s'haguessin organitzat mitja dotzena de cooperatives de farmàcia, tot i estar regides per professionals. També la campanya contra la cooperació es manifestà en un intent d'escisió a la Federació de Mutualitats de Catalunya, que afortunadament no prosperà i que havia sortit de fet de la pròpia Unió Gremial.

Dos o tres mesos més tard, però, el Consell General de la Federació de Cooperatives de Catalunya es reuní, fixà normes d'actuació i féu que el Consell Executiu i amb ell les comarcals

reprenguessin el seu ritme de treball, tal vegada no tan intens com abans per raó de les circumstàncies polítiques del moment, però tanmateix suficient per esbandir les il·lusions dels que haguessin pogut creure que la cooperació catalana havia passat a la història.

També el Consell Superior de la Cooperació reprengué les seves tasques i anuncià com a infundats els rumors d'anul·lació de la legislació cooperativa. El Governador General en funcions de president de la Generalitat, senyor Portela Valladares, allargà el termini donat a les entitats per acollir-se a la llei de cooperatives, i a primers de l'any nou obrí les seves portes la Caixa de Crèdit Agrícola i Cooperatiu.

*VERS UNA CONFEDERACIÓ DE
COOPERATIVES DE CATALUNYA*

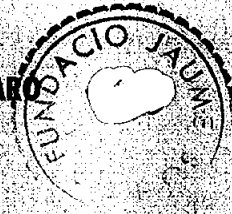
A primers de l'any 1934, a València, que feia anys havia vist desaparèixer la seva Federació i el portantveu d'aquesta, es començaren a fer treballs per constituir una Federació Local, i creiem no equivocar-nos si diem que l'ànima d'aquest redreçament fou un militant cooperatista anomenat Genovès i l'entitat portantveu la cooperativa *La Artesana* de la ciutat del Túria. Pel març d'aquell any la Federació Nacional de Cooperatives d'Espanya admeté la demanda d'ingrés de la nova Federació Local de València.

A Barcelona, després d'una llarga gestació s'havien constituït tres noves cooperatives de segon grau, és a dir, propietat de les cooperatives de consum, dedicades respectivament a la fabricació de sabó, de xocolata i d'aigües

Albert PÉREZ BARO

BREU ASSAIG SOBRE COOPERATIVISME

Cooperativa L'AMISTAT
Calella

© **Albert PÉREZ BARÓ** - 1968

Dipòsit Legal B 12.672 - 1968

C. Ventura - Impressor
Lladó, 1 - BARCELONA

PÒRTIC

La Cooperativa Obrera de Consum «L'AMISTAT» es complau en oferir als seus associats, i lectors en general, el treball BREU ASSAIG SOBRE COOPERATIVISME, d'Albert Pérez i Baró, que resultà guanyador del «PREMI GERMANOR», en el **1er. Certamen Literari** instituït per aquesta Entitat.

Resulta innecessària la presentació del senyor Pérez Baró, com a escriptor dedicat a la divulgació del Cooperativisme, ja que les obres que té publicades (la llista de les quals trobarà el lector al final d'aquest fascicle són la millor targeta de presentació.

El que sí, en canvi, voldríem remarcar, és la faceta humana del senyor Pérez Baró; aquella, precisament, que no trobareu en cap dels seus escrits, a no ser que l'endevineu entrelínies, o en l'espai en blanc que segueix a l'última paraula dels seus llibres. Solament llavors podreu donar-vos compte que la seva vida ha sigut una constant dedicació al Cooperativisme, del qual n'ha fet un culte, i us trobareu davant d'un home que porta la idea cooperatista en les venes i que la necessita com la sang que hi circula. I serà llavors quan descobrireu un home que viu sols i exclusivament per a un ideal, elevat i noble com tots els ideals, i que ens demostra, amb el seu abnegat laborar, que encara queden

persones tallades d'aquella fusta que serví, «als 27 teixidors de Rochdale», per a construir el bigam que aixoplugà la primera cooperativa.

En nom de tots els que formem en les files cooperativistes, us diem: Gràcies, amic.

Consti també la nostra gratitud per a tots els que han concursat en el **Ier. Certamen Literari** i la més cordial enhorabona als guardonats. A Na Maria Ginés i Nonell, guanyadora del Premi «PAU I AMISTAT»; a En Xavier Romeu, del «MIRANT EL CIM»; i a Na Carme Guasch, del «GINESTA», així com als membres del Jurat, senyors Josep Faulí, Amat Piniella, Félix Cucurull i Mossèn Gaspar Espuña, que junt amb el Secretari de l'entitat portaren a terme la tasca feixuga de qualificar els treballs presentats.

Per la Cooperativa «L'AMISTAT»,

Pere Vilardell
President

Francesc Grau
Secretari

Cooperativisme, segons la definició feta per Salas Anton fa més de seixanta anys, és «la cooperació erigida en sistema d'emancipació social» mentre que la Cooperació és, segons el mateix autor, «l'associació a benefici dels seus propis associats». Aquest tema ja fou àmpliament debatut en el II Congrés de la Cooperació Catalana de 1902, en discutir quina havia d'ésser l'obra a desenvolupar per la Cambra Regional de Cooperatives, creada feia tres anys.

En línies generals podríem dir que dins del segon grup, el de «cooperació», caldria incloure-hi les cooperatives industrials i les del camp, per tal com les primeres pretenen sostreure al patró el seu «benefici» per tal que el treballador gaudeixi del producte íntegre del seu treball; així com les del camp pretenen revaloritzar al màxim el preu dels seus productes, la qual cosa bé a ésser el mateix. I més, perquè una i altra mena de cooperatives per força han de restringir l'admissió de socis als de la seva pròpia professió, i encara la primera d'acord amb la seva capacitat de treball en relació al mercat.

Per contra, dins del nom genèric de cooperativisme cal incloure la tasca feta per les cooperatives de consum —que no es limita pas solament a distribuir, com procurarem de demostrar— que prac-

tiquin els principis establerts pels peoners de Rochdale fa més d'un segle, i que vénen practicant tots els cooperadors de consum d'arreu del món afiliats a l'Aliança Cooperativa Internacional, que n'aplega avui en nombre de 108 milions (de famílies) dintre els 218 milions d'afiliats que té. I tot això simplement per tal com aplicant el principi rochdalià de la «porta oberta» a tothom, fa arribar els beneficis de la seva actuació a tots els que hi estiguin interessats, és a dir que l'emancipació aportada pel cooperativisme esdevindrà «social», és a dir, per a tota la societat.

Havent titulat aquest treball com a «Breu assaig sobre cooperativisme», ens limitarem, doncs, a parlar de la cooperació de consum i de totes les altres formes cooperatives que se'n deriven, fent per endavant l'advertència que ho farem sempre sota el punt de vista ortodox, és a dir, de la Cooperació de Rochdale, i no pas de cap altra modalitat, per tal com el cooperativisme representat per l'actuació de les cooperatives de consum, es per sí mateix substantiu, sense que hagi de menester cap adjectiu qualificatiu. El Cooperativisme no pot ésser ni catòlic, ni socialista, ni tampoc nacional sindicalista com s'ha pretès a casa nostra.

Volem reportar ací un fet curiós que demostra de quina manera es deforma el cooperativisme quan se'l vol adjectivar, i de quina manera els adjectius de les més diverses procedències arriben als mateixos resultats negatius. Gaston Prache, en un informe publicat en 1938 amb el títol de «Dix coope-

rateurs français en URSS», atribueix al Director del magatzem titulat «Gastronomia n.º 2» a Moscou, les següents frases: «La Cooperació ha complert la seva missió a les ciutats mentre han subsistit els elements capitalistes i mentre hi ha hagut escassetat de productes. Avui aquestes circumstàncies han desaparegut i per tant no hi ha necessitat de cooperatives aquí, mentre que al camp tenen la tasca imensa d'assegurar el proveïment dels camperols i així mateix és un mitjà potent d'enllaç entre el camp i la ciutat.»

D'altra banda, ens explicava Ramon Batlle —que fou President de la Unió de Cooperadors de Barcelona—, ja traspassat, que en l'ocasió que hagué d'anar a Madrid integrant una comissió de cooperadors catalans cridats a informar quan s'estava gestant la Llei de Cooperació del 1942, el senyor Aragón, que llavors era Cap Nacional de l'Obra Sindical de Cooperació, els digué: «en el nou estat nacional sindicalista, la cooperació de consum no té raó d'existir, no la matarem però la deixarem morir». Deixant de banda el que tingué de profecia, almenys en el que fa referència a Catalunya, és molt curiosa aquesta similitud de parers entre un comunista a Moscou en 1938, i un falangista a Madrid en 1940, abdos referint-se a les cooperatives de consum, és a dir al cooperativisme.

El Cooperativisme és l'antitesi del capitalisme i per tant serà per comparació entre l'un i l'altre, com farem remarcar les excel·lències del primer.

De l'organització econòmica de la societat, filla de la revolució industrial provocada pel maquinisme, en diem capitalisme, per tal com està basada, no pas sobre el factor home, sinó sobre el factor capital. El motor que mou aquesta organització és el guany —s'ha arribat a dir que suprimit l'incentiu del guany s'anulla tota possibilitat de desenvolupament econòmic— i al guany subordina tota la seva activitat, prescindint de tota altra consideració.

Es treballa, és a dir, es produeix, per guanyar; cal produir més per guanyar més, per produir més cal mecanitzar-se cada vegada més; però arriba un moment de saturació, es produeix més del que el mercat demana i això provoca una crisi. Llavors la propaganda comença a actuar, es crea un clima de necessitats artificials i per tant una fictícia necessitat de produir més; per a aconseguir-ho més maquinisme, més saturació.

Comença una nova etapa, la de l'expansionisme: els mercats propis, ni amb la propaganda, ni amb les facilitats creditícies, que converteixen l'home en esclau dels seus proveïdors a terminis, no poden ab-

sorvir tanta producció, cal conquerir nous mercats i els pobles més dèbils són envaïts, d'antuvi econòmicament, políticament més tard, finalmente ho són físicament, són ocupats, és la guerra.

Àngel Zúñiga, pel març d'aquest any, a «La Vanguardia» citava informes del Departament de Comerç dels EE. UU. segons els quals de 1950 a 1960 inclosos, aquell país ingressà com a inversió directa als països centro i sud-americans 3.172 milions de dòlars i en el mateix període, o sigui en 11 anys, n'havia tret beneficis per valor de 7.088 milions de dòlars (en forma d'interessos, de dividends, de «royalties», d'ajuda tècnica, etc., car el nom no fa la cosa), bo i seguint essent propietari, en la mateixa proporció inicial, de la riquesa d'aquells països.

Naturalment, la propaganda, quan arriba el cas de la guerra, ja s'ocupa de disfressar les coses per tal que els homes es matin sense rebel·lar-se. Els ideals, l'honor, el patriotisme i tantes altres paraules ressonants es posen en circulació. Però la veritat no és més que una: la necessitat de mantenir una producció que sigui remuneradora, que produeixi beneficis.

L'organització estatal, al servei d'aquests interessos i comptant amb els diners de tothom, també hi diu la seva: Joseph Alsop, escrivia al «Diari de Barcelona» pel novembre de 1964, que aquell any l'ajut als agricultors dels EE. UU. perquè no baixés el preu del blat arribaria a 4.000 milions de dòlars, i afegia: «Però no és pas això sol. Els tres milions i mig d'agricultors estan dividits en dos grups. Un milió d'entre ells ha tingut èxit i compta amb ingressos anuals

de 10.000 dòlars i un capital amb terres, edificis, maquinària i bestiar d'uns cent mil dòlars cada un. Els altres dos milions i mig d'agricultors són individus que no tenen capitals i els ingressos dels quals són limitats. Els agricultors pobres —afirma— sols compten amb el 20 % d'aquests 4.000 milions d'ajut i els rics reben la resta, 3.200 milions. És a dir, que els contribuents paguen 3.200 milions de dòlars per any per assegurar els ingressos de cada un d'aquest milió d'agricultors rics, que forma un dels grups més poderosos de la població americana.»

Al marge del capitalisme, el cooperativisme organitza la seva economia basada en el principi de la primacia absoluta del consumidor sobre el productor i del consum sobre la producció, tota vegada que l'home per a viure ha de consumir abans que tot, i, sols després de manifestada aquesta necessitat, és quan es posa a produir els mitjans de consum i d'ús que li són necessaris per a subsistir. Charles Gide, l'apòstol del cooperativisme internacional, ho definia magníficament quan deia: «L'escola cooperativista nega que qualsevol valor sigui creat pel treball, demostrant que és creat per la utilitat, pel desig, per la demanda, i lògicament en treu la conclusió que el govern econòmic no ha d'anar a parar als obrers o als productors, afirmant que hi ha un interès general, públic, que està per damunt els interessos de la classe obrera i que aquest interès està representat, més que per l'estat, pels consumidors organitzats.»

És per això que el cooperativisme no basa pas la

seva actuació en el sentit d'obtenirne un guany, ans de prestar un servei als cooperativistes, en darrer terme, a la societat en general. Per a assolir aquesta finalitat, acompanya la seva actuació en el terreny econòmic, d'una intensa actuació d'ordre moral, de les diferents modalitats de la qual voldríem ara destacar-ne dues de primordials, com són la del propi esforç i la de l'ajut mutu.

Amb la primera, és a dir, el desenvolupament del propi esforç, segons la qual res cal esperar dels altres, essent precís comptar sols amb un mateix, defugint tot providencialisme castrador de voluntats, és a dir, amb el cultiu de la pròpia personalitat, s'aconsegueix dins dels estaments cooperatistes elevar la vida moral dels seus membres, per a fer-los capaços d'obtenir fermes personalitats individuals, que han d'enaltir després l'obra col·lectiva que és el cooperativisme. No pot haver-hi obra col·lectiva eficient, si els membres de la col·lectivitat no tenen una personalitat destacada, car aquella no pot ésser ni més ni menys que la suma d'aquestes.

Però, com sigui que la pròpia personalitat i el propi esforç moltes vegades són insuficients, el cooperativisme cerca l'ajut, i ofereix l'ajut, a tots aquells que amb interessos similars als seus, es troben en les mateixes condicions d'insuficiència, i així l'ajut mutu entre els homes esdevé complement obligat per a les personalitats eficients dels individus. Res no resulta impossible quan hi ha una unió estreta i desinteressada per a finalitats comunes, de tots aquells homes de personalitat i temperament ele-

vat, capaços d'aportar el seu gra de sorra a l'obra col·lectiva.

No altra cosa que això significa el lema del cooperativisme que tots coneixem: «Tots per un, i un per tots». Hem dit en un altre lloc ço que no ens cansarem de repetir: «Els cooperativistes no acostumen a esperar que els seus problemes siguin resolts pels altres sense la seva intervenció, no admeten que un estat providencialista els pugui fixar la pauta de totes les seves activitats, no volen fer abandó de la seva personalitat humana ni delegar en altres, per pròpia inhibició, la resolució dels seus problemes. No ho volen tot resolt, prefereixen resoldre-ho per si mateixos, enaltint la seva personalitat, que posaran a contribució per a assolir les finalitats que es proposin. El cooperativista és un ciutadà que s'interessa per tots els problemes col·lectius, que són els seus propis problemes, per tal com és un ésser social, eminentment social, que no pot ni vol inhibir-se. Però sap que amb el seu sol esforç aïllat no n'hi ha prou, i llavors busca i ofereix la col·laboració a tots aquells que, tenint problemes idèntics als seus, no podrien tampoc resoldre'ls aïlladament, i per mitjà de l'ajut mutu que dóna i l'hi donen se sent capaç de resoldre-ho tot. Per tal com el cooperativisme és això: la unió de voluntats individuals, d'esforços personals, d'interessos comuns, voluntàriament atorgada per a la consecució de fins col·lectius.»

III

La teoria del cooperativisme, tant en el seu aspecte moral com en el seu aspecte econòmic, no pot pas ésser atribuïda a cap pensador determinat. Si el marxisme, tant en el que té de crítica de l'economia capitalista, com en el seu aspecte doctrinal i filosòfic, és degut a Carles Marx; si la filosofia positivista és deguda única i exclusivament al gran Compte; si Henry George ha estat l'únic pare de la teoria que porta el seu nom basada en l'impost únic sobre la terra; del cooperativisme no és pot pas dir que respongui a un determinat mestre.

Malgrat que abans de Rochdale ja hi ha cooperatives i fins i tot pensadors, com el doctor King i Robert Owen doblats d'homes d'acció, que creen cooperatives i fracassen a Anglaterra, en les quals, però, ja es pot trobar algun aspecte d'allò que més tard havien de posar en pràctica els 27 teixidors de Rochdale; malgrat que a França Charles Fourier i Michel Derrion amb els seus falansteris el primer i la seva cooperativa «Au Commerce Veridique et Sociale» el segon, i fins i tot Felip Bouchez amb les seves cooperatives de treball, marquen també algunes de les pautes que els peoners havien de posar en pràctica; malgrat tot, l'obra de Rochdale, que començà en 1844, i que perdura avui encara plena

de vida i esperança, és plenament una obra col·lectiva i empírica d'uns homes que cercaven una fórmula per a alliberar-se de la misèria en què estaven, però marcant el camí que segons ells havia d'alliberar tot el món treballador, per vies distintes de les polítiques i socials emprades fins llavors.

La llibertat és la primera de totes les premisses necessàries per al desenvolupament del cooperativisme. Llibertat per a crear una cooperativa cada vegada que un grup d'homes, que tenen necessitats semblants que no poden atendre aïlladament, s'ajunten entre si per a conjuminar els seus esforços individuals i aconseguir, col·lectivament, allò que sols no podien assolir. Així uns quants consumidors s'adonen que amb el sol fet de proporcionar-los el necessari per a subsistir, hi ha diversos intermediaris que s'enriqueixen amb el sobrepreu que carreguen a les mercaderies, i que ells, consumidors, han de pagar, i neix la cooperativa de consum. Però aquesta llibertat que ells han tingut per a unir-se i crear una cooperativa, fa que darrera d'ells tinguin també llibertat d'adherir-se a la nova entitat, tots aquells que senten les mateixes necessitats que els fundadors, i que, com ells, es comprometen a ajudar al comú amb el seu esforç, la seva aportació, o la seva capacitat de consum. Hem resumit doncs, els dos principis rochdaliens de la lliure iniciativa de constitució i de la porta oberta a tothom.

El Cooperativisme és una veritable democràcia econòmica, tothom hi té els mateixos deures i tothom hi té els mateixos drets. Fixeu-vos que ante-

posem els deures als drets, per tal com el que vol gaudir dels darrers cal que abans accepti els primers. I això és Democràcia.

El cooperador té el deure, en ingressar a la cooperativa, d'aportar un petit capital, que serà el mateix per a tothom (car no s'admeten socis capitalistes o comanditaris, en cooperació), que podrà retirar en marxar-ne, i que, en alguns casos, li rendirà un interès mínim fix, però mai un dividend variable segons els resultats, com a les empreses capitalistes. Aportarà també, a les cooperatives de consum, la seva capacitat i la capacitat dels seus familiars, de consum d'aquells articles que pugui trobar a la cooperativa; i tot el seu ajut i el seu esforç moral, acceptant càrrecs si els seus companys n'hi ofereixen i està al seu abast d'acomplir-los degudament.

Tot això li donarà els drets d'intervenir a les Juntes Generals exposant la seva opinió sobre la marxa de l'entita, d'exercir la crítica de la tasca portada a terme pels elements directius, d'elegir a qui li plagi per a tota mena de càrrecs i a ésser elegit també per a aquests càrrecs si els seus companys el voten. I tots aquests drets seran exercits per un igual per tots els socis, car cada un d'ells sols tindrà un vot, sigui quina sigui la seva aportació de capital, sigui quin sigui el consum que hi faci, i al marge de totes les seves qualitats personals. És el que hom en diu un home un vot. I això per tal com la cooperativa és una societat d'homes, no pas de capitals, com és el cas de les empreses capitalistes

en les que hom vota tant més, quant major és el seu capital aportat.

Cooperativisme vol dir convivència, germanor. En establir que tots els cooperadors tenen els mateixos drets i deures, els converteix en iguals, i entre iguals no hi pot haver altres divergències que aquelles que es derivin d'una diferent manera d'interpretar els problemes col·lectius. Però al seu torn, si, com passa a la majoria de països, la cooperació vetlla per la seva independència orgànica i ideològica en front d'altres estaments, aquestes diferències d'apreciació són mínimes i poden i han de resoldre's, amb tota cordialitat per convivència, amb tota fraternitat per germanor.

El cooperativisme, en unir els homes per l'únic tret que els és comú, que és el de consumidors, i en rebutjar de sumar-se a allò que cada un d'ells pot pensar en matèria política, social o religiosa, fa possible aquesta cordialitat i aquesta convivència. Els socis deixen a la porta de la Cooperativa tots els ismes. A dins tant se val que un soci sigui patró o obrer, tant se val que sigui agnòstic que catòlic, tant se val que sigui socialista o conservador, republicà o monàrquic, blanc o negre, home o dona, tots tenen els mateixos drets i els mateixos deures, i tots han de respectar i ésser respectats per un igual.

Algú creurà que el que vol el cooperativisme és convertir els homes en éssers amorfos, sense idealitat, una mena de panxacontents. No, no és pas això. L'obra col·lectiva que és la cooperació requereix per a ésser eficient, d'individualitats destaca-

des, d'homes amb personalitat. Com més elevat serà el nivell moral i intel·lectual dels cooperadors, més important serà l'obra col·lectiva que realitzaran dins de la cooperativa. El cooperativisme vol que els cooperadors, ells, com a homes, s'interessin per tots els problemes col·lectius, ja siguin del país del qual són fills, del poble on viuen, de la classe social a què pertanyen, perquè així té la garantia que també s'interessaran pels problemes col·lectius de la pròpia cooperativa. En acostumar-los, dins de la cooperativa, a l'exercici dels seus drets democràtics, els fa aptes per a exercir aquests mateixos drets en la vida pública. En deixar-los exercir aquest dret de crítica a la cooperativa —en incitar-los a exercir-lo, més ben dit— desvetlla aquest mateix dret en allò que afecta la vida del país. El Cooperativisme, en aquest sentit, esdevé una veritable escola de ciutadania.

En una empresa capitalista, hem dit, l'única finalitat és el guany. A l'empresa cooperativa que, d'acord amb les normes cooperativistes, la seva finalitat és l'abolició del guany, mitjançant la fórmula que ja explicarem oportunament, hi ha una altra finalitat que la diferencia de totes les altres empreses econòmiques. La d'establir unes obres socials a favor dels seus afiliats, aplicant-hi un percentatge determinat dels resultats de l'exercici.

Això fa, a casa nostra, la cooperació de consum clàssica, algunes entitats de les quals, anteriors al 1900, encara podríem trobar en nombre de dues o tres dotzenes, doblant-se així, de mutualitats, ator-

gant subsidis d'enfermetat, de vellesa, de maternitat, etc., a favor de llurs associats. Ara bé, per un error de perspectiva de fa més de 50 anys, que en Salas Anton ja va posar de relleu, aquests serveis mutualistes de les nostres cooperatives estan coberts gairebé sempre per l'excés de percepció ja citat, sense que s'hagi tingut cura de crear un fons adequat que amb la seva renda cobris els serveis. Com a conseqüència, l'economia de les cooperatives, que han de cobrir uns compromisos sense tenir els mitjans adequats, se n'ha ressentit seriosament, sobretot en aquests anys de postguerra durant els quals moltes entitats han tingut reiteradament balanços deficitaris. Caldrà algun dia revisar aquest aspecte de la nostra cooperació, donant un altre caire a les obres socials, i més ara, que les assegurances socials en tots els ordres cobreixen gairebé tothom obligatòriament, la qual cosa fa que les migrades pensions que poden donar les cooperatives esdevinguin ridícules i, en canvi, posen en perill la seva economia.

Hi ha encara un altre tipus d'obra social, nodrida així mateix per un petit percentatge del benefici, que hom anomena «regla d'or de la cooperació», que es refereix a l'ensenyament del cooperativisme a dirigents, empleats i socis, i en general a tothom, que ens arriba encara dels peoners de Rochdale i que mal com ara es fa més necessària d'aplicar. El cooperador no neix pas essent cooperador, cal formar-lo com a tal mitjançant la divulgació dels preceptes coopera-

tivistes, que després han d'ésser confirmats per la pràctica de la cooperació. Els països més avançats en aquesta matèria tenen una especial cura en la divulgació i ensenyament del cooperativisme i mantenen escoles, seminaris, cercles d'estudis i premsa cooperatista que porta a terme aquesta tasca d'ensenyament.

Els que a casa nostra propugnen per una cooperació amb cognom, és a dir, allò que nosaltres rebutgem en nom de la cooperació ortodoxa, rochdaliana, en parlar de la preparació de militants cooperadors, us diran que la cooperació no és més que una tècnica diferent de la gestió de negocis, però no ho creguéssiu pas això. La tècnica dels negocis en cooperació, és a dir saber comprar el més barat possible, saber vendre al millor preu possible, saber administrar bé, vetllant perquè les despeses generals no s'emportin els beneficis, saber dirigir el personal assalariat, aquesta tècnica és aproximadament la mateixa en una empresa cooperatista que en una empresa capitalista.

Els dirigents d'una empresa cooperatista saben que els seus clients són a l'ensem amos del negoci i que no els han d'enganyar. El taulell que en règim capitalista és una barrera que separa interessos contraposats —els del venedor i els del comprador—, en cooperació és un llaç d'unió, car els interessos són els mateixos en ésser els compradors els mateixos empresaris. Hem dit en un altre lloc que per un bon administrador cooperatiu el més important és saber comprar, car la venda ja la té

assegurada amb llurs propis socis, i qui diu comprar vol dir fabricar o manufacturar, aspecte aquest que ja tractarem més endavant; però l'essencial per a un dirigent cooperador ha d'ésser l'esperit de servei, cal que el soci d'una cooperativa no es pugui sentir mai defraudat, ans que tingui la impressió que hom vetlla pels seus interessos i això no pas com un slogan publicitari dels que estan tan en boga, el cost del qual, a fi de comptes, paga el propi consumidor, sinó com a base autèntica de tota actuació cooperatista.

No n'hi ha pas prou d'ésser un bon tècnic, o un bon dirigent, o un bon administrador, això que seria suficient en una empresa capitalista, en cooperació ha d'anar acompanyat d'una compenetració absoluta amb els principis cooperatius, més encara, amb una vocació proselitista, amb un veritable sacerdoci cooperativista. Heus ací per què es necessari posar intensament en pràctica la «regla d'or de la cooperació» per a crear, amb l'ensenyament del cooperativisme, quadres dirigents de les cooperatives ben compenetrats amb la ideologia cooperatista.

IV

Ja ens hem referit a la diferència essencial que hi ha entre una empresa capitalista i una empresa cooperativa, econòmicament parlant. Si la primera basa tota la seva actuació en l'única finalitat d'obtenir cada vegada un major guany, la segona pretén abolir el guany, basant tota llur actuació en la prestació d'un servei als associats.

El capitalisme, recolzat en el principi del Dret Romà que el preu pot ésser establert lliurement entre venedor i comprador, o sigui el que els economistes moderns diuen el resultat de l'oferta i la demanda, fa admetre com a normal que els contractants puguin enganyar-se mútuament, tesi que fa seva Justinià en el seu «Digest». Però, evidentment, això està mancat de tot principi ètic. «Poseu-vos al lloc del venedor al comprar i del comprador al vendre, i el vostre comerç serà de bona fe», diu Sant Francesc de Sales.

El Cooperativisme vol establir el preu just de les coses mitjançant l'abolició del benefici en la forma que direm. Aquest concepte del preu just ja era invocat pels pares de l'Església: Sant Agustí deia: «Conec un home que quan li fou ofert un manuscrit, en veure que el venedor ignorava el seu preu, li va donar el preu just, malgrat que aquell no ho espera-

va.» I Sant Tomàs D'Aquino en preguntar-li si és o no admissible de vendre una cosa per damunt del seu valor deia: «Comprar una cosa per menys del seu valor, o vendre una cosa per més del seu valor, és en si mateix inadmissible i injust.»

Com arribarem a trobar el preu just de les coses? Per tal d'arribar a trobar el preu just de les coses, dins de la cooperació de consum, ens caldrà establir el preu de cost comercial. En la indústria les primeres matèries guanyen de valor en afegir-los el cost de la mà d'obra necessària a la seva transformació, però en el comerç no passa pas el mateix. Les mercaderies que hi ha en una prestatgeria valdran el mateix al cap d'un any d'ésser-hi que en comprar-les. Volem dir el seu valor intrínsec, no pas el que es derivi d'una baixa del valor adquisitiu de la moneda, o bé de variacions en alça degut a l'escassetat.

El preu de cost d'aquestes mercaderies l'establirem partint dels següents factors: preu de cost a origen, despeses de transport, impostos o arbitris que gravin la mercaderia i finalment despeses generals. Aquestes despeses generals, que mai no seran prou vigilades, es descomponen al seu torn en: sous i assegurances socials del personal; lloguers, llum, força i aigua; assegurances generals, contribucions i impostos de caràcter general; amortitzacions de l'immobilitzat, i, per a molts articles, un percentatge de previsió de mermes. La suma de tots aquests factors són els que ens donaran el preu de cost teòric, sobre el qual el comerciant carregarà el percentatge

necessari per a obtenir el benefici que pensi realitzar-hi. Tot amb tot sempre hi haurà imprevistos, imponderables.

La cooperativa de consum establirà lògicament el mateix procés per a obtenir el seu preu de cost, i com que hem dit que no persegueix el benefici, sembla que hauria de vendre a aquest mateix preu, o sigui sense el percentatge que el comerciant hi carrega en darrer terme per aconseguir justament aquest benefici. Però, val a dir que si la cooperativa de consum ho feia així, gairebé sempre s'equivocaria, justament pels imponderables que sempre surten, i que sovint no queden pas coberts pel capítol d'imprevistos que hi hem carregat. En el millor dels casos podria estar encertat en uns articles, però en altres no, i també llavors ens trobariem que, en el conjunt de les operacions i al llarg de tot un exercici econòmic, la cooperativa s'hauria enganxat els dits. Què fa, doncs, la cooperativa? Simplement, vendre al preu del mercat.

Per aquest viatge no necessitàvem alforges, direu. Però tanmateix fóra una apreciació un bon xic prematura. Vegem-ho. La diferència entre el preu de cost i el preu de venda, és a dir, el benefici comercial, el capitalista o comerciant privat, se l'embutxaca tot simplement, per tal com obtenir-lo ha estat justament el motiu de les seves activitats. La cooperativa de consum comença per no donar el nom de benefici a aquesta diferència entre el preu de cost i el preu de venda, sinó **d'excés de percepció, és a dir allò cobrat de massa sobre el cost real**. Vegem

ara què se'n fa de l'excés de percepció en una cooperativa de consum.

Si tenim en compte que els clients d'una cooperativa de consum són llurs propis afiliats o socis, o com vulgueu dir-los, és a dir que ells mateixos, constituïts en cooperativa són els seus propis proveïdors, que són, vulgarment parlant, amos i clients a la vegada, vol dir que no es pot pas considerar que hagin obtingut un benefici, sinó que diuen que hi ha hagut un sobrant, o excés de percepció, degut a la previsió dels imponderables de la qual parlàvem abans i que ha estat afegit en establir el preu de cost.

Sembla que queda clar que una cooperativa de consum, i per tant tampoc els socis consumidors, no obtenen beneficis. Llavors, ¿què és fa d'aquest excés de percepció? Tot simplement, es torna a qui l'ha pagat anticipadament, o sigui al consumidor soci de la cooperativa. Però en fer-ho no es fa pas com en una empresa capitalista, segons el capital que cada un hagi aportat, ans segons el consum que cada un hagi fet a la cooperativa durant l'exercici econòmic que ha produït l'excés de percepció, obtingut en el conjunt de les operacions, no pas en un o uns articles determinats, de tal manera que aquell que ha consumit més, té més participació a l'excés de percepció, i aquell que no ha estat prou adicte a la cooperativa, anant a comprar al comerç privat, li toca menys excés de percepció.

Aquesta forma de repartir l'excés de percepció, o beneficis si voleu parlar en termes capitalistes, és tota una revolució. Posarem un exemple: suposeu

una família de quatre persones afiliada a una cooperativa de consum a la qual ha aportat un petit capital de maniobra de 1.000 pessetes (que l'hi serà retornat si un dia se'n va, però que no li donarà cap dret a dividend) i suposeu també que aquesta família ha comprat a la seva cooperativa per valor de 18.000 pessetes. Seguim suposant que l'entitat ha obtingut un excés de percepció que li permet de repartir un 3 % sobre l'import de les compres. Doncs bé, aquest 3 % sobre l'import de les compres representarà al soci, o família associada, un retorn cooperatiu de 540 pessetes. És un estalvi invisible que ha obtingut pel sol fet de comprar en una cooperativa, en lloc del comerç privat, i als mateixos preus, un estalvi obtingut sense privar-se de res. Aquest estalvi si el comptéssim sobre el capital aportat en fer-se soci, que ha estat de 1.000 pessetes, representaria un interès del 54 %, interès usurari que el faria mereixedor de ser dut a la presó. Si les 1.000 pessetes les hagués tingut a la Caixa d'Estalvis li haurien produït sols un 2 %.

Heus ací l'enorme diferència existent entre una cooperativa de consum i una empresa capitalista. Sembla que distribuir els beneficis al capital o distribuir-los al consum no hagi de representar una gran diferència però ja heu vist que sí que n'hi ha, i molta. És tota una revolució econòmica en petita escala. Ara multipliqueu-la pels milions d'afiliats que té la cooperació de consum arreu del món i veureu la importància de sostreure al capital privat aquests beneficis, i de repartir als consumidors aquests excessos de percepció.

Ha estat dit moltes vegades que amb això la cooperació no fa més que augmentar l'egoisme de la gent, que va a les cooperatives per obtenir un guany. En primer lloc caldria dir que si aquest egoisme serveix per a repartir entre milions de consumidors, el que d'altra banda fóra repartit entre milers de comerciants, ja fóra un gran avenç. Però és més que això. Hem dit que l'excés de percepció es torna al consumidor-cooperador que l'ha produït amb la seva demanda, però ens cal dir com s'acostuma a fer-ho, per tal de desvirtuar aquesta acusació d'egoisme.

Evidentment els homes no es mouen pas sols per ideals, però també és evident que en el fons de tothom, a més de un egoisme molt humà, hi ha també un sediment de valors morals molt considerable. No és veritat que hom sigui totalment bo o totalment dolent; l'home, s'ha dit, és ell i la seva circumstància, és a dir, l'ambient que el rodeja. Doncs bé, l'ambient que el cooperativisme fa que rodegi als cooperadors, és tot el contrari de l'esperit egoista que homes molt revolucionaris volen veure únicament en la cooperació. I a això contribueix precisament la forma de repartir l'excés de percepció.

Efectivament, les cooperatives generalment distribueixen als seus associats, a prorrata del que han consumit, sols la meitat dels excessos de percepció, amb la qual cosa els atreuen explotant, si voleu dir-ho així, la part egoista dels homes. Però simultàniament, de l'altra meitat dels excessos de percepció, es fan també dues parts, una que és per a cons-

tituir un capital col·lectiu irrepartible, que serveix per anar cultivant entre els socis un esperit de companyonia i germanor, cultivant així la, diem-ne, part bona de la naturalesa humana, i encara la resta és dedicada a obres socials a profit dels socis; però aquesta vegada amb independència no sols del capital, sinó també del consum, car el repartiment es fa segons les necessitats de cada un. No vol pas dir que totes les cooperatives s'atenguin a aquestes proporcions, car l'uniformisme no és pas el que els cooperativistes persegueixen, però les normes generals són aquestes, que en ésser aplicades poden ésser lleugerament modificades a cada entitat.

Tot passant hem dit que el capital aportat pels socis de les cooperatives no els rendeix cap dividend, per tal com tot l'excés de percepció es reparteix, com ja hem vist, amb independència del capital. Això és així perquè el cooperativisme no dóna al capital més valor que el d'una eina de treball, necessària, però no pas preponderant com és el cas del règim econòmic capitalista. També en aquest cas hi pot haver diferents maneres d'aplicar la regla general. Hi ha cooperatives que no retribueixen de cap manera el petit capital aportat pels socis, però n'hi ha d'altres que li assignen un petit interès fix, més o menys com el que tindria en una Caixa d'Estalvis.

Creiem haver demostrat que les veritables cooperatives, les que segueixen les petjades dels peoners de Rochdale, no tenen cap caràcter especulatiu, no persegueixen cap guany, i sobretot les de consum que vénen sols als seus afiliats. Per aquesta raó en

molts països hom les exigeix de determinades contribucions o impostos, que tenen per base una participació de l'Estat en els beneficis de les empreses. Aquest privilegi no ha estat pas aconseguit sense lluita, car ha calgut que els cooperadors maldessin molt per a obtenirho malgrat la lògica elemental en què està basat.

Charles Gide, l'ilustre economista, fa més de quaranta anys, en unes conferències que va donar a l'Institut de França, en parlar d'això ho argumentava de la següent manera: Si la policia us retorna —deia— la cartera que us ha estat prèviament robada per un lladregot, no direu pas que amb això heu obtingut un guany, ans que heu recuperat el que era vostre, i per tant el fisc no us en cobra pas res. Doncs igualment el consumidor, en ésser-li retornat allò que abans havia pagat de massa en les seves compres, no pot pas dir que hi faci un benefici, i tampoc és lògic que l'Estat n'hi cobri una part en forma de impostos.

Vegem ara de quina manera el cooperativisme, basat en les premisses essencials que hem vingut explicant, corona l'edifici ètic i econòmic del sector cooperatiu amb una superestructura d'expansió pràcticament indefinida. Començarem per referir-nos, una vegada més, a les entitats primàries o sigui a les cooperatives de consum, que no són més que la unió d'unes quantes famílies que han arribat a la conclusió que per si mateixes poden portar a terme la tasca de distribució d'articles d'ús i de consum, que vénen fent els comerciants privats; amb l'avantatge que el guany d'aquests que sovint s'enriqueixen, pot ésser distribuït als propis consumidors que l'han produït.

Generalment, aquestes cooperatives primàries comencen, o més ben dit, han començat sempre, per tractar sols amb els articles d'ús més corrent, de menjar i beure. A casa nostra abans era corrent de dir que la base de les cooperatives de consum era la venda de pa, porc i vi. Avui dir això fora desfasat, per tal com les costums alimentàries han variat molt i el nivell de vida de molts també. Generalment, en el seu origen, aquestes cooperatives viuen també gràcies a l'esforç personal del nucli de persones idealistes i de bona fe, que personalment te-

nen cura de l'administració i de tot el treball manual que una cooperativa comporta. Són els temps heroics de la cooperació que es donen o s'han donat a tots els països, no sols en el cas dels peoners de Rochdale.

Arriba un moment, però, en el qual els cooperadors s'adonen que les seves necessitats son més àmplies, que els manquen molts articles, i van ampliant de mica en mica i sense adonar-se'n la quantitat d'articles a vendre, donant així satisfacció a les necessitats cada vegada més extenses dels socis. Però, amb tot, si els nostres cooperadors de consum primaris han arribat a poder gaudir ells, com a consumidors, dels guanys que abans feien els comerciants privats, es troben encara lligats al mateix comerç privat en forma de proveïdors a l'engròs, als quals els cal recórrer per a fer llurs compres. És a dir, sols han substituït al comerciant detallista, però queden lligats, igual que aquests, al comerciant majorista.

La necessitat crea l'òrgan, s'ha dit, i llavors, de la mateixa manera que unes quantes famílies s'han unit i han creat la cooperativa de consum; unes quantes cooperatives de consum s'uneixen i constitueixen una central de compres, un magatzem a l'engròs, que d'aleshores ençà podrà obtenir millors preus fent les compres massives que les cooperatives aïllades no podien fer. Ja no es comprarà per sacs o caixes, sinó per vagons o camions, i així al

guany del comerciant detallista del qual ja fruien els consumidors constituïts en cooperadors, s'afegirà el guany del comerciant majorista, que revertirà a les cooperatives de consum, a prorrata de llurs compres, i d'aquestes entitats a llurs associats, amb el mateix procediment distributiu.

Això els permetrà també ampliar el radi d'acció venent molts articles que abans sols podien vendre algunes cooperatives aïlladament, les més potents. Però arriba un moment en el qual també el Magatzem a l'Engròs resulta insuficient per a les ambicions socials dels nostres cooperadors, i llavors, poc a poc, amb aportacions del mateix magatzem a l'engròs, o d'aquest i de les cooperatives directament, comença una nova fase cooperatista, la de la producció. Es muntan fàbriques de tota mena, propietat indirecta dels cooperadors sigui a través dels seus propis organismes cooperatius (cooperativa de consum primer, magatzem a l'engròs després) que els forniran conserves de peix, de verdures i fruites, de carns; bodegues que envasaran els vins; molins d'oli que el refinaran i l'envasaran; fàbriques de pastes per a sopa; panificadores que serviran el pa a diverses cooperatives; aigües carbòniques, xocolates, galetes, purés i farines. Tota mena d'articles de menjar i beure que requereixen una industrialització o manipulació per arribar al consum, seran industrialitzats o manipulats per les fàbriques o els obradors muntats pels propis cooperadors, a través dels seus organismes superiors.

Amb això les famílies dels cooperadors que estan

a la base de tot el moviment cooperatiu, aniran sumant avantatges econòmics. Primer recuperaran per a ells el guany del comerciant detallista, després recuperaran el guany del comerciant majorista i ara recuperaran també el guany dels fabricants d'articles alimentosos. El poder adquisitiu dels jornals dels consumidors-cooperadors, anirà augmentant, a mesura que vagi gaudint d'excessos de percepció.

Les necessitats són cada dia més grans, i la pràctica del cooperativisme ensenya als cooperadors que amb ell poden abraçar cada vegada un radi d'acció més ampli. Sorgeixen fàbriques d'articles d'ús, després d'haver sorgit les de fabricació d'articles de consum, o a vegades simultàniament; els cooperadors ja es fabriquen ells el calçat, els vestits de confecció, interior o exterior, articles d'ús per a la llar, articles de neteja, electrodomèstics; tot, en fi, allò de lo qual es pot sentir necessitat per part dels cooperadors, els pot ésser fornit a través de les seves cooperatives de consum, per les fàbriques cooperatives o pel Magatzem a l'Engròs, quan es tracti d'articles no fabricats per ells encara.

Això no és gaire fàcil, costa menys d'explicar que de portar a terme. Han calgut molts anys de lluites, èxits i fracassos alligonadors, quantitats enormes d'entusiasme, de treball i de voluntat, per anar, a poc a poc, assolint aquesta plenitud del Sector Cooperatiu, cada dia més a prop de poder prescindir dels altres sectors de l'economia. El Cooperativisme és tota una revolució, però lenta, ferma, basada en una cosa tan simple com és aquesta: la democràcia

portada al terreny de l'economia. Si els primers cooperadors de consum, ells mateixos feien la feina que calia, ara els cooperadors tenen el dret de posar al front de llurs complexos industrials, els homes que més capacitat tinguin i més confiança els mereixin, però ho poder fer tots amb els mateixos drets, i per a tots seran també els excessos de percepció obtinguts.

En aquest estadi de desenvolupament cooperatista comença la lluita a fons amb el capitalisme que hi veu un enemic. Ja no es tracta de la lluita d'un gremi d'adroguers contra les cooperatives de consum. Es tracta de veritables monopolis capitalistes que senten en llur pròpia carn la competència de la cooperació. Si la fàbrica de bombetes elèctriques Luma, dels cooperadors suecs, obliga a baixar els preus a la Philips, l'establiment de fàbriques cooperatives de calçat de goma, fa baixar en un 25 % els preus de la competència capitalista, amb la qual cosa, de la lluita sostinguda pels cooperadors, en resulten beneficiats tots els consumidors, encara que no siguin cooperadors.

Si Luma envia primer, i munta després fàbriques a Sud-Amèrica, per al sumistre de bombetes elèctriques; els cooperadors anglesos envien paraigües a Abisinia, o importen d'Ultramar amb vaixells propis, el te obtingut a les seves pròpies plantacions. Si els cooperadors americans que exploten pous de petroli envien els seus productes als cooperadors de altres països, a través de la Cooperativa Internacional del Petroli, que té vaixells especials i refine-

ries pròpies; els magatzems a l'engròs de diversos països s'uneixen entre ells per intercanviar productes i adquirir, en gran escala, els que els manquen, com és el cas dels països escandinaus.

Però no acaba pas ací el desenvolupament cooperatista. Els moderns magatzems cooperatius, les fàbriques cooperatives, els mateixos cooperadors individualment considerats, necessiten altres coses essencials per a llur subsistència i desenvolupament. Necessiten crèdits, i llavors les Banques Cooperatives, alimentades per l'estalvi dels cooperadors, jugant amb els dipòsits d'efectiu de les fàbriques, magatzems a l'engròs, cooperatives de detall, forneixen als qui ho necessitin els crèdits indispensables per a treballar, sabent que, o bé els tindran en millors condicions, o bé els guanys obtinguts els revertiran en forma d'excés de percepció, o bé aquests guanys serviran per establir capitals col·lectius per a muntar noves indústries propietat dels cooperadors, per a finançar obres socials a benefici dels mateixos cooperadors, etc.

I el mateix passa en el ram d'assegurances. No es concebeix pas un establiment cooperatiu, o una indústria cooperativa, que no tinguin assegurances de robatori, d'incendi, d'accidents i de tota mena, ja sigui a favor dels propis establiments, de llurs empleats o dels seus socis, i llavors sorgeixen les companyies cooperatives d'assegurances, fundades amb capitals de tots els interessats (cooperadors, cooperatives de detall, fàbriques cooperatives, magatzems a l'engròs, banca cooperativa, etc.), que tin-

dran el dret de posar-hi al front els més capaços i el dret de gaudir dels excessos de percepció que les assegurances produeixen.

Aquesta superestructura cooperativista que hem explicat no és pas un somni, és una realitat en molts països, amb unes o altres variants amb uns o altres matisos, i encara en molts llocs és completada per una estreta col·laboració amb la cooperació del camp, establint l'enllaç directe del productor al consumidor. La Cooperació de Vivenda, o les Cooperatives Sanitàries, són sovint, entre altres matisos de la cooperació, complements més o menys perfectes del complex que hem explicat. És doncs enorme la importància que té el Cooperativisme en quant a Institució Social i en quant a valors ètics, a més de la importància econòmica que representa.

És important com a Institució Social, perquè en agermanar els interessos dels homes elimina els punts de fricció fent-los solidaris entre ells. En crear interessos col·lectius i fer que els cooperadors s'interessin per ells, ataca el fons d'egoisme que tots els homes portem a dintre, creant poc a poc una mentalitat diferent de la que hem conegut fins ara, en la qual sols priven la lluita i els cops de colze. La solidaritat entre cooperadors (no oblidem que tot-hom pot ésser cooperador) es fa més efectiva com més gran es la potència econòmica del Moviment Cooperatiu, perquè ja hem dit abans que una de les característiques més destacades del cooperativisme és, justament, la de dedicar un percentatge determinat dels seus excessos de percepció en obres de

caràcter social per als seus afiliats. En la majoria de països aquestes Obres Socials prenen un caire més ampli que en el nostre, i corren a càrrec dels organismes superiors de la Cooperació, Magatzems a l'Engròs, Federacions de Cooperatives, etc., prenent formes de colònies de vacances, de centres d'estudi i altres per tal com modernament, gairebé a tots els països, les assegurances d'enfermetat, vellesa i accidents, són obligatòriament establertes per a tothom.

Els peoners de Rochdale en el seu programa acabaven dient: «així que es pugui fer, la societat procedirà amb decisió a l'organització de forces de producció, de distribució, d'educació i les del seu propi govern». No creguéssiu pas que això era sols el somni dels 27 de Rochdale. Molts anys més tard, els cooperadors de tot el món, reunits en llur majoria a l'Aliança Cooperativa Internacional, prenen un acord a Hamburg, el 1910, segons el qual: «totes les formes de cooperació s'encaminen vers una distribució més equitativa de la riquesa social, en favor de les classes laborioses... a disminuir el profit que dona la possessió dels mitjans de producció i de canvi, el benefici i la renta».

I encara l'any 1921, a Basilea, l'Aliança declarava que: «continuant l'obra dels peoners de Rochdale, persegueix, amb tota independència, i pels seus propis mitjans, la substitució del règim actual de competència entre empreses privades, per un règim cooperatiu organitzat en interès del conjunt de la Humanitat, i basat en l'ajuda mútua i en el propi es-

forç». Vegeu ací reflectida la posició de Salas Anton en 1902, que hem reportat en començar.

I afegirem ara que tot això s'aconsegueix sense aldarulls, amb pau i germanor entre els homes, lentament, però amb persistència, fent així una veritable revolució econòmica, que influeix també en una veritable revolució moral, «convertint els homes en veritables éssers responsables i solidaris», segons la frase del Dr. Fauquet.

ALTRES OBRES DE L'AUTOR

El Moviment Cooperatiu a Catalunya

En col·laboració amb Joan Ventosa i Roig.

Biblioteca Raixa, núm. 50. Palma, 1961.

Ética y Economía Cooperatista

(Teoría y realizaciones)

Fondo Cooperativo de Ediciones.

Barcelona, 1963.

Cooperació i Cooperativisme

Quaderns de Cultura, núm. 11. Barcelona, 1966.

L'Empresa Cooperativa

Edicions d'Aportació Catalana, núm. 24. Barcelona, 1966.

TRADUCCIONS DEL FRANCÈS

El Consumidor y el Beneficio, Charles Gide

Fondo Cooperativo de Ediciones. Reus, 1961.

Democracia Cooperativa, Marcel Brot

Fondo Cooperativo de Ediciones.

Barcelona, 1962.

PRÒLEGS A LES OBRES DE

El Movimiento Cooperativo en España

Reventós Carner

Democracia Cooperativa, Marcel Brot

El Consumidor y el Beneficio, Charles Gide

Las Cooperativas y el Estado, Ventosa y Roig

La Reconstrucción de Israel

y el Movimiento Cooperativo, Thorsten Odhe

COL-LABORACIONS EN

Revistes especialitzades en Cooperació d'Anglaterra, Argentina, Brasil, Mèxic i Espanya.